

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

VIJEĆE EUROPE

Strasbourg, 7. rujna 2005

ECRML (2005) 3

Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima

PRIMJENA POVELJE U HRVATSKOJ

Drugi krug praćenja

- A. Izvešće Odbora stručnjaka o Povelji**
- B. Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe o primjeni Povelje od strane Hrvatske**

Europskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima predviđen je kontrolni mehanizam za ocjenu načina na koji se Povelja primjenjuje u nekoj državi stranci, a kako bi se, prema potrebi, dale preporuke za poboljšanja njenog zakonodavstva, politike i prakse. Središnji nositelj ovog postupka je Odbor stručnjaka osnovan u skladu s člankom 17. Povelje. Njegova glavna svrha je podnositi Odboru ministara izvješća koja sadrže njegovu ocjenu o tome kako stranke poštuju svoje obveze, zatim ispitati stvaran položaj regionalnih ili manjinskih jezika u državi, te, po potrebi, poticati stranku na postupno postizanje više razine opredijeljenosti.

Kako bi olakšao ovu zadaću, Odbor ministara je, u skladu s člankom 15.1., donio obrazac inicijalnog periodičnog izvješća koje je stranka obvezna podnijeti Glavnom tajniku. Država treba to izvješće učiniti dostupnim javnosti. Prema tom obrascu država treba izvijestiti o konkretnoj primjeni Povelje, o općoj politici koja se odnosi na jezike zaštićene u skladu s njenim Dijelom II., te detaljnije o svim mjerama koje su poduzete u primjeni odredaba odabranih za svaki zaštićeni jezik u skladu s Dijelom III. Povelje. Stoga je prva zadaća Odbora razmotriti informacije sadržane u inicijalnom periodičnom izvješću za sve relevantne regionalne ili manjinske jezike na području dotične države.

Uloga Odbora je ocijeniti postojeće pravne akte, propise i stvarnu praksu koji se u svakoj zemlji primjenjuju na njene regionalne ili manjinske jezike. On je u skladu s tim utvrdio svoje načine rada. Odbor prikuplja informacije od odnosnih vlasti i od neovisnih izvora unutar države kako bi pokušao dobiti pravedan i korektan osvrt na stvarnu jezičnu situaciju. Nakon preliminarnog razmatranja inicijalnog periodičnog izvješća, Odbor po potrebi postavlja određeni broj pitanja svakoj stranci kako bi od vlasti pribavio dodatne informacije o pitanjima koje smatra nedostatno razrađenima u samom izvješću. Nakon pisanog dijela postupka obično slijedi "terenski posjet" izaslanstva Odbora dotičnoj državi. Tijekom tog posjeta izaslanstvo se sastaje s tijelima i udrugama čiji je rad blisko povezan s uporabom relevantnih jezika i savjetuje se s vlastima o pitanjima na koja mu je skrenuta pozornost. Proces prikupljanja informacija je osmišljen na način da se Odboru omogući djelotvornija ocjena primjene Povelje u dotičnoj državi.

Nakon što je dovršio ovaj postupak, Odbor stručnjaka donosi svoje izvješće. Ovo se izvješće podnosi Odboru ministara zajedno s prijedlozima za preporuke za koje bi Odbor ministara mogao odlučiti da će ih, prema potrebi, uputiti stranci ili strankama.

SADRŽAJ

A.	Izvešće Odbora stručnjaka o primjeni Povelje u Hrvatskoj	4
	1 poglavlje . Popratne informacije.....	4
	1.1. Potvrđivanje Povelje od strane Hrvatske	4
	1.2. Rad Odbora stručnjaka.....	4
	1.3. Prikaz situacije u pogledu regionalnih ili manjinskih jezika u Hrvatskoj: ažurirani podaci	5
	1.4. Određena pitanja koja su se pojavila prilikom ocjene primjene Povelje u Hrvatskoj	5
	Glava 2. Ocjena Odbora stručnjaka u odnosu na Dio II i Dio III Povelje.....	7
	2.1. Ocjena u odnosu na Dio II. Povelje.....	7
	2.1.1. <i>Ocjena pridržavanja odredaba članka 7. bitnih za drugi krug praćenja</i>	7
	2.1.2. <i>Stanje u pogledu slovenskog jezika</i>	13
	2.2. Ocjena u odnosu na Dio III. Povelje.....	14
	2.2.1. <i>Prethodno pitanje koje se tiče teritorijalnog opsega obveza koje je Hrvatska preuzela u Dijelu III. Povelje</i>	14
	2.2.2 <i>Ocjena posebnih obveza koje je Hrvatska preuzela u Dijelu III. Povelje</i>	16
	Glava 3. Zaključci	37
	3.1. Zaključci Odbora stručnjaka o tome kako su hrvatske vlasti reagirale na preporuke Odbora Ministara	37
	3.2. Nalazi Odbora stručnjaka u drugom krugu praćenja	38
	Prilog I.: Isprava o ratifikaciji od strane Hrvatske	42
	Prilog II.: Očitovanje Vlade Hrvatske	43
B.	Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe o primjeni Povelje u od strane Hrvatske	46

A. Izvješće Odbora stručnjaka o primjeni Povelje u Hrvatskoj

donio Odbor stručnjaka 26. listopada 2004. godine
podnio Odboru Ministara Vijeća Europe
u skladu s člankom 16. Povelje

Glava 1. Popratne informacije

1.1. Potvrđivanje Povelje od strane Hrvatske

1. Republika Hrvatska je potpisala i ratificirala Europsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima (u daljnjem tekstu "Povelja") te položila svoju ispravu o ratifikaciji 5. studenoga 1997. godine. Povelja je stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku 1. ožujka 1998. godine.

2. Prema članku 15. stavak 1. Povelje, države članice dužne su podnositi trogodišnja izvješća u obliku koji je propisao Odbor ministara¹. 14. siječnja 2003. godine, hrvatske su vlasti glavnom tajniku Vijeća Europe dostavile svoje drugo periodično izvješće.

3. U svom prethodnom izvješću o ocjeni za Hrvatsku (ECRML (2001) 2), Odbor stručnjaka za Povelju (u daljnjem tekstu "Odbor stručnjaka") u osnovnim je crtama iznio posebna područja na kojima su moguća poboljšanja pravnog okvira, politike i prakse. Odbor ministara je primio na znanje izvješće koje je podnio Odbor stručnjaka i donio preporuke (RecChL (2001) 2) koje su upućene hrvatskim vlastima.

1.2. Rad Odbora stručnjaka

4. Ovo drugo izvješće o ocjeni zasniva se na podacima koje je Odbor stručnjaka pribavio iz drugog periodičnog izvješća Hrvatske i razgovora s predstavnicima nekih od regionalnih ili manjinskih jezika u Hrvatskoj i hrvatskim vlastima tijekom svog „terenskog posjeta“ od 2. do 5. ožujka 2004. godine. Nakon toga, dostavljena su dva komentara na temelju članka 16. stavka 3. Povelje.

5. Na temelju zapažanja iznesenih u prvom izvješću o ocjeni, u ovom drugom izvješću o ocjeni Odbor stručnjaka će se usredotočiti na odredbe i otvorena pitanja iz II. i III. Dijela Povelje, koja su u prvom izvješću istaknuta kao osobito problematična. Osobito će ocijeniti način na koji su hrvatske vlasti odgovorile na otvorena pitanja koje je uočio Odbor stručnjaka i, tamo gdje je to bitno, na preporuke Odbora ministara. U izvješću ćemo se ponajprije iznova osvrnuti na ključne elemente svakog otvorenog pitanja, Potom ćemo se, prije ocjene odgovora hrvatskih vlasti, pozvati na stavke iz prvog izvješća u kojima su obrazložena mišljenja Odbora stručnjaka². Odbor stručnjaka će se također osvrnuti na nova otvorena pitanja uočena tijekom drugog kruga praćenja.

6. Izvješće sadrži iscrpna zapažanja. Hrvatske se vlasti potiču da o njima svakako povedu računa kako bi razvijale svoju politiku o regionalnim ili manjinskim jezicima u cilju rješavanja problematičnih vidova na koja je ukazao Odbor stručnjaka. Na temelju svojih iscrpnih zapažanja, Odbor stručnjaka je sastavio i popis općih prijedloga za pripremu drugog paketa preporuka koje će Odbor ministara uputiti Hrvatskoj kako je to predviđeno člankom 16. stavkom 4. Povelje (glava 3.3. ovog izvješća).

7. Ovo se izvješće temelji na političkoj i pravnoj situaciji koja je prevladavala u trenutku drugog „terenskog posjeta“ Odbora stručnjaka (od 2. do 5. ožujka 2004.) Hrvatskoj. Odbor stručnjaka je svjestan da su od njegovog posjeta možda nastupile promjene zakonodavstva ili prakse. O tim će se promjenama povesti računa u sljedećem izvješću Odbora stručnjaka o Hrvatskoj.

¹ MIN-LANG (2002) 1 - Obrazac za trogodišnja periodična izvješća koji je donio Odbor ministara Vijeća Europe.

² Uokvireni dijelovi teksta u prvom izvješću o ocjeni odnose se na podcrtane rečenice sadržane u drugom izvješću.

8. Odbor stručnjaka je ovo drugo izvješće donio 26. studenoga 2004. godine.

1.3. Prikaz situacije u pogledu regionalnih ili manjinskih jezika u Hrvatskoj: ažurirani podaci

9. Za osnovni prikaz stanja regionalnih ili manjinskih jezika u Hrvatskoj, Odbor stručnjaka upućuje na mjerodavne stavke prvog izvješća o ocjeni (stavci 8. do 25.). Podaci u nastavku predstavljaju ažurirane podatke sadržane u prvom izvješću o ocjeni.

Stanje jezika

10. Usporedba rezultata popisa stanovništva iz 2001. godine, koje je dostavila hrvatska Vlada, s rezultatima popisa iz 1991. (na koje se poziva prvo izvješće o ocjeni; vidi stavak 10.) ukazuje na drastičan pad u broju govornika materinskog jezika:

- talijanski: 20 521 (26 580 prema popisu iz 1991., tj. 22,7% manje);
- mađarski: 12 650 (19 684 prema popisu iz 1991., tj. 35,7% manje);
- češki: 7 178 (10 378 prema popisu iz 1991., tj. 30,8% manje);
- slovački: 3 993 (5 265 prema popisu iz 1991., tj. 24,1% manje);
- rusinski: 1 828 (2 845 prema popisu iz 1991., tj. 35,7% manje);
- ukrajinski: 1 027 (1 430 prema popisu iz 1991., tj. 28,1% manje);
- srpski: 44 629 (207 300 prema popisu iz 1991., tj. 78,4% manje).

Pravni okvir

11. Od konca razdoblja obuhvaćenog prvim izvješćem o ocjeni, došlo je do značajnih zakonodavnih promjena. 2000. su godine donesena dva važna zakona: Zakon o ravnopravnoj službenoj upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (čijim je stupanjem na snagu prestao važiti Zakon o obrazovanju iz 1979.). Nakon toga, Hrvatski sabor je 13. prosinca 2002. donio novi Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, koji je zamijenio nekadašnji Ustavni zakon o ljudskim pravima i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. Na mjerodavne odredbe ovih zakona pozvat ćemo se u poglavljima ovog izvješća koja se odnose na ocjenu provedbe Dijelova II. i III. Povelje.

1.4. Određena pitanja koja su se pojavila prilikom ocjenjivanja primjene Povelje u Hrvatskoj

12. Odbor stručnjaka ponajprije pohvaljuje način na koji su hrvatske vlasti doprinijele ovom drugom krugu praćenja te im u tom smislu izražava svoju zahvalnost. Odbor je zapazio i da je drugo periodično izvješće objavljeno na internetskim stranicama Ministarstva pravosuđa. S druge strane, tijekom „terenskog posjeta“ više je organizacija za manjinske jezike obavijestilo Odbor stručnjaka da drugo periodično izvješće nije stavljeno na uvid širokoj javnosti.

13. Pitanje koje se javilo već i tijekom prvog kruga praćenja odnosi se na teritorijalni opseg primjene Povelje u Hrvatskoj, a u vezi s jezicima koji su odabrani i za primjenu Dijela III. Povelje. Još uvijek je prisutna nesigurnost koje proizlazi iz odredaba izjave dane uz hrvatski instrument o ratifikaciji, što ima dvije značajne negativne posljedice. Kao prvo, nije moguće odrediti sva područja koja su obuhvaćena obvezama iz Dijela III., a – kao drugo – postoji niz područja u odnosu na koja se Dio III. trenutno ne primjenjuje zbog načina na koji funkcionira domaći pravni okvir, i to unatoč znatnoj i tradicionalnoj prisutnosti regionalnih ili manjinskih jezika koji se tamo govore. No, to će pitanje biti obrađeno u narednim poglavljima (vidi točke 51. do 62. u nastavku).

14. Konkretnije otvoreno pitanje tiče se romskog jezika. Kao što je već primijećeno u prvom izvješću o ocjeni, zbog rezerve koju su hrvatske vlasti izrazile u odnosu na članak 7. stavak 5. Povelje, neteritorijalni jezici, uključujući romski jezik, isključeni su iz zaštite i promicanja u skladu s Poveljom. Međutim, u svom prvom izvješću o ocjeni, Odbor stručnjaka je izrazio nadu da će hrvatske vlasti posebno razmotriti potrebe vezane uz romski jezik (vidi točku 46. prvog izvješća o ocjeni). Prema podacima koje je Odbor stručnjaka prikupio tijekom „terenskog posjeta“, hrvatske su vlasti u tom smislu zapravo pokrenule nekoliko inicijativa. Tako će nastavni program prevesti na romski, a

izdvojena su i sredstva za jednu televizijsku emisiju za područje Međimurja. Nadalje, vlasti su izrazile namjeru uvođenja obrazovanja na romskom jeziku (dodatne pojedinosti o romskom jeziku sadržane su i u drugom periodičnom izvješću, npr. na str. 19 i 22). Odbor stručnjaka pozdravlja ove pozitivne pomake i nada se da će oni doprinijeti stvaranju pretpostavki koje će Hrvatskoj možda omogućiti da u slučaju romskog jezika povuče rezervu u koju je izrazila u vezi s člankom 7. stavak 5. Povelje.

Glava 2. Ocjena Odbora stručnjaka u odnosu na Dio II i Dio III Povelje

2.1. Ocjena u odnosu na Dio II. Povelje

2.1.1. Ocjena pridržavanja odredaba članka 7. bitnih za drugi krug praćenja

Uvodne napomene o pristupu Odbora stručnjaka u odnosu na Dio II u drugom izvješću o ocjeni

15. Kao što je već istaknuto, Odbor stručnjaka će se usredotočiti na odredbe Dijela II. koje su u prvom izvješću izdvojene kao one koje postavljaju određena otvorena pitanja. Stoga se Odbor stručnjaka u ovom izvješću neće osvrutati na odredbe u vezi s kojima u prvom izvješću nisu istaknuta nikakva značajnija otvorena pitanja i o kojima Odbor stručnjaka nije došao ni do kakvih novih spoznaja koje bi od njega zahtijevale ponovnu ocjenu njihove provedbe ili njihovo sagledavanje u različitom svjetlu. Riječ je o sljedećim odredbama:

- članak 7. stavak 1. a (vidi stavak 30. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 7. stavak 1. e (vidi stavak 35. i 36. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 7. stavak 2. (vidi stavak 41. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 7. stavak 5. (vidi stavak 46. prvog izvješća o ocjeni).

16. Odbor stručnjaka, ipak zadržava pravo ponovne ocjene situacije u nekoj kasnijoj fazi.

Članak 7. – Ciljevi i načela

Stavak 1.

U pogledu regionalnih ili manjinskih jezika, na područjima na kojima se ti jezici rabe i u skladu sa stanjem svakog jezika, stranke će svoju politiku, zakonodavstvo i praksu zasnivati na sljedećim načelima i ciljevima:

- b. poštivanje zemljopisnog područja svakog regionalnog ili manjinskog jezika radi osiguranja da postojeće ili nove administrativne podjele ne predstavljaju zapreku za promicanje dotičnog regionalnog ili manjinskog jezika;***

17. U svom prvom izvješću o ocjeni, Odbor stručnjaka je zapazio kako se čini da je promjena ustroja područne uprave od 1992. stvorila prepreku promicanju regionalnih ili manjinskih jezika te je hrvatske vlasti potaknuo na preispitivanje ovih novih administrativnih podjela (vidi stavak 31. prvog izvješća o ocjeni).

18. Drugo periodično izvješće koje je podnijela hrvatska Vlada u tom smislu ne predviđa konkretne elemente (vidi posebice str. 10.). Odbor stručnjaka je zaprimio pritužbe u vezi s područjima na kojima se govori mađarski jezik, u kojima se navodi kako su 1993. godine administrativne podjele obavljene na način da govornici hrvatskog jezika u najvećem broju slučajeva predstavljaju većinu. Nadalje, i same su vlasti priznale kako su neke od više od 550 jedinica lokalne samouprave odveć slabe da bi pružale manjinska prava, iako se u tim slučajevima na raspolaganje stavljaju državna sredstva.

19. Prema podacima koje je Odbor stručnjaka prikupio prilikom „terenskog posjeta“ čini se da hrvatske vlasti od predstavnika manjinskih jezičnih skupina nisu dobile nikakve zahtjeve za promjenu administrativnih podjela unatoč tome što je zakon iz 1992. pretrpio više izmjena. Međutim, izostanak bilo kakvih mjera u pogledu područja na kojima se govori mađarski jezik dovodi do zadržavanja nezadovoljavajućeg stanja.

- c) potreba za odlučnim djelovanjem na promicanju regionalnih ili manjinskih jezika radi njihovog očuvanja;***

20. Donošenje gore spomenutih zakona predstavlja jasan znak odlučnijeg djelovanja hrvatskih vlasti na očuvanju regionalnih ili manjinskih jezika u Hrvatskoj, iako ozbiljan problem još uvijek proizlazi iz činjenice da bi iz opsega njihove primjene mogle djelomice biti izostavljene značajne skupine

govornika (vidi posebice točku 60. u nastavku). Kako bilo, barem u onim slučajevima koji su u cijelosti obuhvaćeni mjerodavnim odredbama, donošenjem spomenutih zakona postavljen je potreban pravni okvir za donošenje drugih, osobito praktičnih, mjera potrebnih za odgovarajuće pridržavanje ove obveze (vidi primjerice točke 108. do 111. i 140. do 144. u nastavku).

21. Kako se čini, domaći mehanizmi praćenja pridržavanju obveza koje je Hrvatska preuzela ojačani su, a u drugom su krugu na raspolaganje stavljeni sveobuhvatniji podaci. Čini se kako slijedeća tijela imaju djelatniju ulogu: Vladin Ured za nacionalne manjine, saborski Odbor za ljudska prava i nacionalne manjine i Savjet za nacionalne manjine. Međutim, što se tiče potonjeg, čini se kako su ga u dobivanju značajnijih doprinosa s terena omele teškoće u prvom krugu izbora za lokalna vijeća manjina (predstavnička tijela manjina na lokalnoj razini, koja u odnosu na vlasti imaju savjetodavnu ulogu). U stvari, govornici regionalnih ili manjinskih jezika morali bi biti bolje upoznati s ulogom koju bi trebala odigrati lokalna vijeća manjina.

22. Što se tiče potrebe za osiguranjem odgovarajućih novčanih sredstava, kao jedne od ključnih pretpostavki za očuvanje regionalnih ili manjinskih jezika, Odbor stručnjaka, dakako, ima određeno razumijevanje za gospodarske teškoće s kojima se Republika Hrvatska suočava u svojoj novijoj prošlosti. No, hrvatske bi vlasti na tom području trebale uložiti veće napore, pri čemu bi posebnog računa morale povesti o drastičnom padu u broju govornika, na koji ukazuju najnoviji statistički podaci (vidi točku 10. gore). Znakovito je da u barem dva slučaja – točnije, u slučaju mađarskog i talijanskog jezika – podaci koje je prikupio Odbor stručnjaka pokazuju kako potpora zainteresiranih trećih zemalja znatno doprinosi pokrivanju osnovnih potreba vezanih uz zaštitu tih jezika.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na povećanje novčanih sredstava namijenjenih ispunjenju obveza preuzetih prema Povelji.

d. omogućavanje i/ili poticanje govorne i pisane uporabe regionalnih ili manjinskih jezika u javnom i privatnom životu;

23. Člankom 12. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. i člankom 4. Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina utvrđuju se četiri kriterija za službenu uporabu regionalnih ili manjinskih jezika (vidi također točku 55. u nastavku): kada njihovi govornici čine najmanje jednu trećinu stanovništva grada ili općine; kada službena uporaba proizlazi iz nekog međunarodnog ugovora; kada je to propisano statutom grada ili općine; ili kada to, u svom samoupravnom djelokrugu, svojim statutom propiše županija. Člankom 4. Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina postavljen je važan pravni okvir koji omogućuje službenu uporabu regionalnih ili manjinskih jezika, posebice u tijelima državne, područne i lokalne uprave. Međutim, stvarno značenje izraza “ravnopravna i službena uporaba”, koji se koristi u zakonu, nije u potpunosti jasno.

24. Nadalje, ako neka skupina govornika ne ispunjava jedan od prva dva zakonski postavljena kriterija – primjerice, ako ne čini jednu trećinu mjesnog stanovništva kako je predviđeno Ustavnim zakonom iz 2002. godine, ali svejednako predstavlja brojčano pozamašnu zajednicu – tada se primjenjuje članak 4. Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina, što znači da odluka o tome hoće li se za taj jezik odobriti ravnopravna i službena uporaba ovisi o jedinici lokalne samouprave. Kao primjer ovog slučaja, možemo spomenuti Grad Daruvar za češki jezik: govornici češkog jezika, prema podacima samog Poglavarstva, čine 18,91% ukupnoga stanovništva i prostorno su koncentrirani. Iako je neupitno kako se radi o brojčano velikoj zajednici, ona nije obuhvaćena gore navedenim domaćim zakonskim odredbama, a gradske vlasti nisu propisale službenu uporabu češkog jezika. U ovakvim slučajevima, uporaba i vidljivost jezika u javnom životu je stvar slučaja i zapravo u potpunosti ovisi o diskrecionoj odluci lokalnih vlasti. U tom smislu, Odbor stručnjaka je upozoren na čitav niz problematičnih slučajeva.

25. Na određenim područjima na kojima nije propisana ravnopravna i službena uporaba nekog jezika, ukazano je na više teškoća koje se posebice odnose na uporabu jezika u radu s tijelima javne uprave. Tako se u Dražu i Petlovcu u slučaju mađarskog jezika, u Belom Manastiru u slučaju mađarskog jezika i srpskog pisma i u Daruvaru u slučaju češkog jezika i srpskog pisma spomenuti jezici i pismo gotovo ne rabe niti su prisutni u poslovima s lokalnim ispostavama državne uprave ili unutar jedinica lokalne ili područne samouprave. Nadalje, u poslovima sa spomenutim tijelima, mogućnost uporabe tih jezika ili ne postoji ili je dopuštena u načelu, ali je vrlo rijetko prisutna u praksi.

Odbor stručnjaka je također upozoren na ozbiljne poteze koji predstavljaju korak unatrag. Primjerice, u Daruvaru su prije nekoliko godina ukinuti dvojezični natpisi i oglasi u prostorijama tijela lokalne samouprave. Konačno, u gore spomenutim slučajevima nazivi mjesta na dotičnom regionalnom ili manjinskom jeziku gotovo se i ne mogu vidjeti.

26. Odbor stručnjaka je zaprimio i pritužbe na nedostatak mogućnosti uporabe talijanskog jezika u odnosima s tijelima javne uprave u Gradu Rijeci, gdje – ovisno o primijenjenom kriteriju– živi između 2.700 i 6.700 govornika tog jezika koji čine između 1,9 i 4,6% ukupnog stanovništva grada. Prema statističkim podacima, to je najveća ili druga najveća koncentracija govornika talijanskog u jednom gradu. Govornici su se potužili i na nevoljkost vlasti da u određenoj mjeri prizna uporabu imena grada na talijanskom jeziku ("Fiume"). Sve što su govornici talijanskog jezika koji žive u ovom gradu dobili jest priznavanje autohtone naravi stanovništva koje govori talijanski jezik u Rijeci. Predstavnici talijanskih govornika ovaj su slučaj iznijeli kao svojevrsnu proturječnost jer se većina ustanova važnih za čitavu talijansku manjinu nalazi upravo u Rijeci.

f) poduzimanje odgovarajućih oblika i sredstava u svrhu nastave i izučavanja regionalnih ili manjinskih jezika na svim odgovarajućim stupnjevima;

27. U svom prvom izvješću (vidi točku 56.), Odbor stručnjaka je naglasio da obrazovanje predstavlja jedan od najpresudnijih čimbenika u promicanju nekog jezika te je hrvatske vlasti potaknuo da korisnicima regionalnih ili manjinskih jezika omogući izravniji pristup poduci na svim odgovarajućim razinama.

28. Donošenjem zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina osigurana je institucionalna infrastruktura kako za nastavu na regionalnim ili manjinskim jezicima tako i za njihovu poduku. Ovim je Zakonom, između ostaloga, predviđeno da nastavni plan i program odgoja i obrazovanja na jeziku nacionalne manjine uz opći dio obvezno sadrži dio čiji je sadržaj u vezi s posebnosti dotične nacionalne manjine (uključujući poduku materinskog jezika, književnosti, povijesti, zemljopisa i kulturnog stvaralaštva). Nastavnici moraju vladati regionalnim ili manjinskim jezikom, bez obzira na to jesu li i sami pripadnici manjine ili nisu.

29. Postoje tri osnovna modela odgoja i obrazovanja:

- prema modelu A, cjelokupna se nastava odvija na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika; u pravilu, ovaj se model koristi u posebnim ustanovama, ali može se koristiti i u posebnim razrednim odjelima škola koje uglavnom pohađaju govornici hrvatskog jezika;
- model B je dvojezični, pri čemu se nastava prirodnih predmeta odvija na hrvatskom jeziku, dok se nastava društvenih predmeta, kao i predmeta vezanih uz manjinu, odvija u posebnim razrednim odjelima i na jeziku i pismu manjine;
- model C predviđa poseban nastavni program u trajanju od pet školskih sati tjedno, koji se izvodi povrh redovnog hrvatskog programa, a obuhvaća poduku jezika, književnosti, povijesti, zemljopisa te glazbenog i likovnog stvaralaštva nacionalne manjine u pitanju.

30. Obveza o kojoj je ovdje riječ odnosi se isključivo na poduku regionalnih ili manjinskih jezika. Dakle, što se tiče modela A i B, niz praktičnih problema na području odgoja i obrazovanja bit će posebno obrađen u ocjeni primjene Dijela III. Povelje. U ovoj je fazi potrebno istaknuti dva opća problema. Ponajprije, kod modela C nailazimo na više teškoća. Nastava se često odvija subotom (prema spoznajama Odbora stručnjaka, to je primjerice slučaj u Kninu). To od učenika zahtijeva dodatni napor, a ni školske zgrade ne raspoložu prostorijama koje bi se stavile na raspolaganje tijekom redovnog školskog tjedna. Vlasti su svjesne tog problema te su tijekom terenskog posjeta spomenule nakanu da se model C uključi u redovni nastavni plan i program.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na poboljšanje praktičnih pretpostavki za primjenu modela C i, po mogućnosti, njegovo uključivanje u redovni nastavni plan i program.

31. Drugi opći problem odnosi se na poseban oblik dopisnog obrazovanja, koji prema drugom periodičnom izvješću (vidi str. 17) srpska manjina koristiti od 2001. godine. Tijekom terenskog posjeta, i same su vlasti priznale da je ovakav pristup nedjelotvoran i objasnile da je predviđen za područja (poput

Zagreba, Dalmacije ili Šibensko-kninske županije) na kojima na raspolaganje nije stavljen ni jedan drugi model. Odbor stručnjaka je od predstavnika vlasti čuo da će ovaj model biti napušten i da postoji nakana osnivanja višekulturne škole u Zagrebu.

g. stvaranje pretpostavki koje će osobama koje nisu govornici regionalnog ili manjinskog jezika, a žive na području gdje se on rabi, omogućiti njegovo učenje ako to žele;

32. U svom prvom izvješću o ocjeni (točka 56.), Odbor stručnjaka je ustanovio da ne postoje nikakve odredbe kojima bi se predvidjelo promicanje poduke manjinskog jezika za potrebe osoba koje nisu njegovi govornici, a žive na području na kojem se taj jezik uvelike rabi, te da se takva poduka priređuje isključivo na poticaj privatnih organizatora. U drugom periodičnom izvješću nisu sadržana nikakva zapažanja u tom pogledu te se stoga čini kako na tom području nije ostvaren nikakav napredak. Jedinu iznimku predstavlja talijanski jezik, posebice kada je riječ o Istri. Tamo se učenici čiji je materinski jezik hrvatski mogu slobodno upisivati u školske ustanove s nastavom na talijanskom. U dvojezičnim gradovima i općinama, školske ustanove s nastavom na hrvatskom nude izbornu nastavu talijanskog jezika uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a određene se mogućnosti pružaju i u "pučkim veleučilištima", koja dobivaju potporu dotičnih jedinica lokalne samouprave. Odbor stručnjaka je dobio informacije koje naznačuju da bi tako moglo biti i u odnosu na druge jezike, pa bi stoga pozdravio opširniji osvrt na ovo pitanje u sljedećem periodičnom izvješću. U tom smislu, Odbor stručnjaka opetovano ističe kako stvaranje ovakvih pretpostavki doprinosi uzajamnom razumijevanju i snošljivosti između govornika različitih jezika koji su u uporabi u državi.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na iznošenje dodatnih podataka o mogućnostima koje se osobama koje nisu govornici regionalnog ili manjinskog jezika, a žive na području gdje se taj jezik rabi, pružaju u pogledu učenja tog jezika ako to žele, uključujući jezike različite od talijanskog.

h. promicanje izučavanja i istraživanja regionalnih ili manjinskih jezika na sveučilištima ili istovrijednim ustanovama;

33. Jedini novi problem koji je Odbor stručnjaka u vezi s ovom odredbom uočio u drugom krugu praćenja odnosi se na rusinski jezik. U tom smislu, Odbor stručnjaka je već zapazio da se rusinski jezik još uvijek suočava s određenim krajnje elementarnim problemima, kao što je izostanak odgovarajuće standardizacije u hrvatskom kontekstu (vidi drugo izvješće Odbora stručnjaka o ocjeni primjene Povelje u Mađarskoj, ECRML (2004) 5, točka 29.). Promicanje izučavanja i istraživanja rusinskog jezika na visokoškolskim ustanovama je stoga vrlo bitno za unaprjeđivanje poduke rusinskog jezika (vidi također točku 91. u nastavku).

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na poduzimanje mjera radi promicanja izučavanja i istraživanja rusinskog jezika na sveučilištima ili istovrijednim ustanovama.

i. promicanje odgovarajućih vrsta transnacionalnih razmjena na područjima na koja se odnosi ova Povelja, za regionalne ili manjinske jezike koji se u istovjetnom ili sličnom obliku rabe u dvije ili više država.

34. Glavno novo otvoreno pitanje koje je Odbor stručnjaka u vezi s ovom odredbom uočio u drugom krugu praćenja odnosi se na transnacionalne razmjene na području sredstava javnog priopćavanja u slučaju talijanskog jezika.

35. U svom prvom izvješću o primjeni Povelje od strane Slovenije, Odbor stručnjaka se bavio televizijskim i radijskim postajama s programom na talijanskom jeziku u gradu Kopru/Capodistriji (vidi prvo izvješće Odbora stručnjaka o ocjeni primjene Povelje od strane Slovenije, ECRML (2004) 3, točke 71. i 72.). Odbor je, između ostaloga, zapazio kako je široka vidljivost programa na talijanskom jeziku koji je emitirala Televizija Koper/Capodistria u bivšoj Jugoslaviji obuhvaćala i talijansku manjinu u Hrvatskoj, jer u to vrijeme talijanska manjina u Jugoslaviji nije bila podijeljena slovensko-hrvatskom

granicom kao što je to danas. To je talijanskom jeziku pomoglo u očuvanju svoje homogenosti na ovom prostoru. Stanje se, međutim, stubokom promijenilo otkako su Slovenija i Hrvatska stekle neovisnost. Kao prvo, Televizija Koper/Capodistria s programom na talijanskom jeziku ostala je bez svojih releja, a Radio Koper/Capodistria, također s programom na talijanskom, sada može koristiti samo srednjevalne frekvencije male snage. Zbog smanjene čujnosti, Radio Koper/Capodistria sa svojim programom na talijanskom jeziku više ne može pokriti čitavi istarski poluotok i doprijeti do brojčano veće talijanske manjine koja živi na području Hrvatske, i to prvenstveno u Istri, ali i u Gradu Rijeci. Isto se odnosi i na televiziju s programom na talijanskom jeziku, koja – otkako je ostala bez neophodnih releja – također ne dopire do Rijeke. Odbor stručnjaka je istaknuo da su koparska priopćajna sredstva s programom na talijanskom jeziku bila jedna od glavnih spona između govornika talijanskog s dvije strane današnje međunarodne slovensko-hrvatske granice.

36. Odbor stručnjaka smatra da su te činjenice bitne i u slučaju Hrvatske, osobito zbog toga što su neke od važnih televizijskih relejnih postaja zapravo smještene na njenom području. Odbor podsjeća da se obveza koja proizlazi iz ove odredbe odnosi na provođenje politike usmjerene prema ostvarenju cilja postavljenog istom odredbom (vidi točku 73. gore navedenog prvog izvješća Odbora stručnjaka o ocjeni primjene Povelje u Republici Sloveniji). Umjesto njihovog promicanja, spomenuta su zbivanja u stvari doprinijela dokidanju odgovarajućih transnacionalnih razmjena koje su između govornika talijanskog s prebivalištem u Sloveniji odnosno Hrvatskoj postojale na području javnog priopćavanja, a radi se o vezama koji su bitne i s gledišta stavka 7. stavak 1. Povelje. Nadalje, čini se kako Hrvatska nije donijela politiku koja bi slovenskim radijskim i televizijskim postajama s programom na talijanskom omogućila ponovno dopiranje do područja Istre i Grada Rijeke, gdje žive govornici talijanskog jezika u Hrvatskoj.

Odbor Stručnjaka potiče hrvatske vlasti da u suradnji sa Slovenijom istraže mogućnosti promicanja emitiranja programa radija i televizije Koper/Capodistria na talijanskom jeziku za čitav hrvatski dio Istre i Grad Rijeku.

37. Još jedno otvoreno pitanje koje valja istaknuti u vezi s člankom 7. stavak 1. Povelje odnosi se na rusinski jezik. Kao što je Odbor stručnjaka već primijetio (vidi točku 24. i 30. gore navedenog drugog izvješća Stručnog odbora o ocjeni primjene Povelje u Mađarskoj), iako se ni u jednoj državi ne smatra službenim jezikom, rusinski se jezik govori u više zemalja Srednje i Istočne Europe. Zbog toga bi suradnja između tih zemalja bila osobito korisna kada je riječ o promicanju standardizacije tog jezika (u tom smislu, vidi također točku 33. gore). Odbor stručnjaka stoga poziva hrvatske vlasti da u svom sljedećem periodičnom izvješću iznese podatke o mjerama poduzetim radi promicanja transnacionalnih razmjena s tim zemljama (za početak, s Mađarskom i Slovačkom).

Stavak 3.

Stranke se obvezuju na poduzimanje odgovarajućih mjera radi promicanja uzajamnog razumijevanja između svih jezičnih skupina u zemlji, a osobito na uključivanje poštivanja, razumijevanja i snošljivosti prema regionalnim ili manjinskim jezicima među ciljeve odgoja, obrazovanja i stručnog usavršavanja koje se pruža u njihovim zemljama te na poticanje sredstava javnog priopćavanja na ostvarivanje istog cilja.

38. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 42.), Odbor stručnjaka je – primjerice, tijekom svog posjeta istočnoj Slavoniji – uočio manjak snošljivosti prema uporabi srpskog jezika. Uvažavajući činjenicu da je hrvatska povijest nedvojbeno utjecala na položaj govornika srpskog jezika, Odbor stručnjaka je snažno pozvao da upravne službenike u državnoj, područnoj i lokalnoj upravi budu upoznati s obvezama koje proizlaze iz Povelje u odnosu na uporabu srpskog jezika. Općenito gledano, Odbor stručnjaka je smatrao da su hrvatske vlasti trebale poduzeti mjere radi poboljšanja poštivanja, razumijevanja i snošljivosti prema regionalnim ili manjinskim jezicima na čitavom području Hrvatske.

39. Odbor stručnjaka podsjeća da iskustvo pokazuje kako je mjera u kojoj je neki manjinski jezik zaštićen i u kojoj se promiče povezana s načinom na koji ga prihvaćaju ili poimaju govornici većinskog jezika. Odsta, zaštita ili promicanje nekog regionalnog ili manjinskog jezika u mnogo pogleda predstavlja odraz pristupa i poimanja većine. Shodno tome, podizanje razine svijesti među većinskim stanovništvom od presudne je važnosti, što se katkad odnosi i na većinu na lokalnoj razini. Kako je

navedeno u članku 7. stavak 3. Povelje, po tom su pitanju osobito bitna dva područja: obrazovanje i sredstva javnog priopćavanja.

40. Općenito gledano, čini se kako se stav hrvatske jezične većine prema regionalnim ili manjinskim jezicima poboljšava. Na se lokalnoj razini stanje katkad znatno razlikuje od slučaja do slučaja. Upravo na toj razini, Odbor stručnjaka je uočio najbolje (ali i najlošije) primjere, pri čemu – u pozitivnom smislu – valja posebno istaknuti iznimno povoljan stav govornika hrvatskog jezika prema talijanskom jeziku u Istarskoj županiji. Nadalje, prema mjerodavnim domaćim odredbama imatelji radijskih i televizijskih koncesija trebali bi promicati razumijevanje za pripadnike nacionalnih manjina (vidi str. 52 drugog periodičnog izvješća).

41. Međutim, još je uvijek nejasno kako se autohtona narav jezičnih manjina koje žive u Hrvatskoj objašnjava unutar općeg odgojno-obrazovnog okvira predviđenog za učenike koji su govornici hrvatskog jezika i kako se u tom smislu promiče snošljivost prema regionalnim ili manjinskim jezicima, posebice u krajevima gdje su doticaji između većinskog hrvatskog stanovništva i pripadnika jezičnih manjina vrlo slabi ili ih uopće nema (pa je stoga i njihovo poznavanje u najboljem slučaju ograničeno).

42. Što se tiče sredstava javnog priopćavanja, Zakonom o elektroničkim medijima je, kao što smo već napomenuli, predviđena dužnost sredstava javnog priopćavanja promicati međunacionalnu snošljivost. U tom smislu, Odboru stručnjaka je rečeno kako su nacionalna sredstva javnog priopćavanja u tom smislu možda i ostvarila napredak, ali da određena regionalna glasila katkad još uvijek posežu za govorom nesnošljivosti i diskriminacije.

43. Srpska manjina u Republici Hrvatskoj predstavlja poseban slučaj. Prema podacima koje je Odbor stručnjaka prikupio tijekom terenskog posjeta, u nekoliko područja zemlje i dalje je prisutan problem sa stavovima uslijed nedavnih ratnih zbivanja, a govornici srpskog koji rabe ekavsku inačicu jezika još uvijek se libe koristiti je u javnosti (većina govornika srpskog jezika u Republici Hrvatskoj zapravo govori ijekavsku inačicu koja je gotovo istovjetna standardnom hrvatskom jeziku). I dalje je nerijetko prisutno etničko etiketiranje kulturne različitosti, a izjašnjavanje o pripadnosti srpskoj manjini može izazvati reakciju. K tome, srpski se učenici ponekad osjećaju odbačenim zbog svog srpskog podrijetla.

44. Ovakvo stanje ima konkretne posljedice na ispunjenje obveza prema Povelji, osobito obveza koje je Hrvatska preuzela sukladno Dijelu III. (o čemu će više riječi biti kasnije). Nadalje, negativan stav koji je, osobito na lokalnoj razini, još uvijek prisutan prema zaštiti i promicanju srpske kulture, jezika i pisma može imati konkretne štetne posljedice po način zaštite i promicanja drugih jezika obuhvaćenih Poveljom. Primjerice, Odbor stručnjaka je u više navrata čuo kako se u odnosu na određene jezike neke odredbe ne provode samo zbog toga što bi se u protivnom iste odredbe morale provesti i u korist govornika srpskog jezika (što je se gledišta dotičnih jezika opisano kao svojevrsna "talačka" situacija).

45. Na ovom je području potrebno predvidjeti dvije skupine mjera:

- a) uključivanje elemenata kulturnog stvaralaštva izraženog regionalnim ili manjinskim jezicima koji se govore u Hrvatskoj u opći nastavni plan i program predviđen za hrvatske učenike, i to kao sastavnog dijela hrvatske kulturne baštine;
- b) mjere kojima je cilj poticanje sredstava javnog priopćavanja na napuštanje stigmatizirajući pristupa prema pripadnicima srpske zajednice.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti:

- da u opći nastavni plan i program predviđen za hrvatske učenike uvrste odgovarajuće elemente određenih kultura izražene regionalnim ili manjinskim jezicima koji se govore u Hrvatskoj, i to kao sastavnog dijela hrvatske kulturne baštine, stvarajući tako pozitivniji stav među učenicima koji pripadaju hrvatskoj jezičnoj većini; i***
- da donesu politiku zamišljenu kako bi se u sredstvima javnog priopćavanja podigla razina svijesti o regionalnim ili manjinskim jezicima i da bi ih se odvratilo od nesnošljivog ili ponižavajućeg govora.***

Stavak 4.

U određivanju svoje politike prema regionalnim ili manjinskim jezicima, stranke su dužne voditi računa o potrebama i željama koje su izrazile skupine koje rabe te jezike. Stranke se također potiču da, prema potrebi, osnivaju tijela koja će savjetovati vlasti o svim stvarima koja se odnose na regionalne ili manjinske jezike.

46. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi stavak 56.), Odbor stručnjaka je izrazio mišljenje da bi Savjet za nacionalne manjine, koji ima savjetodavni status, mogao djelovati kao koordinacijsko tijelo putem kojega bi govornici regionalnih ili manjinskih jezika mogli izražavati svoje potrebe i želje vezane uz zaštitu tih jezika. Stoga su hrvatske vlasti potaknute na uključivanje Savjeta za nacionalne manjine u rad na području zaštite i promicanja regionalnih ili manjinskih jezika, uz poseban naglasak na provedbu Povelje.

47. Prema podacima koje je prikupio Odbor stručnjaka, Savjet za nacionalne manjine danas tijesno surađuje s Vladinim Uredom za nacionalne manjine. K tome, unatoč ranije spomenutim početnim teškoćama (vidi točku 21.), lokalna i područna vijeća nacionalnih manjina, predviđena člankom 23. i 24. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine, odista bi mogla poslužiti kao važni komunikacijski kanali putem kojih bi govornici manjinskih jezika mogli lakše upoznati Savjet za svojim željama i potrebama. Tim je važnije i prevladavanje gore spomenutih teškoća.

2.1.2. Stanje u pogledu slovenskog jezika

48. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 11.), Odbor stručnjaka je upozorio na spoznaje do kojih je došao, a koje govore u prilog tome da bi se slovenski jezik mogao smatrati teritorijalnim jezikom sukladno Dijelu II. Povelje. Hrvatske vlasti su stoga potaknute na razjašnjavanje tog pitanja.

49. Drugo periodično izvješće hrvatske Vlade sadrži neke podatke o broju govornika (vidi str. 7), koji je – kao i u slučaju svih ostalih regionalnih ili manjinskih jezika obuhvaćenih Poveljom – opao, i to s 19.341 (prema popisu iz 1991.) na 11.872 (prema popisu iz 2001.). No, tijekom terenskog posjeta, hrvatske su vlasti izrazile stajalište prema kojem slovenski jezik na području Hrvatske zapravo predstavlja neteritorijalni jezik u smislu članka 7. stavak 5. Povelje, zbog čega se na njega odnosi i ograda koju je Republika Hrvatska izrazila u pogledu zaštite i promicanja neteritorijalnih jezika u skladu s Poveljom.

50. Međutim, po završetku postupka utvrđivanja činjenica u drugom krugu praćenja, Odbor stručnjaka je došao do spoznaja koje ukazuju na tradicionalnu prisutnost slovenskog jezika u Hrvatskoj kao teritorijalnog jezika, barem što se tiče određenih područja uz slovensku granicu. Ove će informacije biti pravodobno prosljeđene hrvatskim vlastima. Kako se time postavlja pitanje moguće primjene članka 7. Povelje na slovenski jezik u određenim područjima, hrvatske vlasti se potiču da se u svom sljedećem periodičnom izvješću izričito osvrnu na to pitanje.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na razjašnjavanje pitanja tradicionalne prisutnosti slovenskog jezika u Republici Hrvatskoj, i to u suradnji s govornicima tog jezika.

2.2. Ocjena u odnosu na Dio III. Povelje

2.2.1 Prethodno pitanje koje se tiče teritorijalnog opsega obveza koje je Republika Hrvatska preuzela sukladno dijelu III. Povelje

51. Uz akt o potvrđivanju Povelje donesena je i sljedeća izjava:

“Na temelju članka 1. stavka b) Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Republika Hrvatska izjavljuje da se u smislu hrvatskog zakonodavstva pojam “područje na kojem se regionalni ili manjinski jezici upotrebljavaju” odnosi na ona područja na kojima su, na temelju članka 12. Ustava Republike Hrvatske i članka 7. i 8. Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, jedinice lokalne samouprave svojim statutima uvele službenu uporabu manjinskog jezika.”

52. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 20.), Odbor stručnjaka je zapazio kako su implikacije ove izjave nejasne i kako ju je moguće protumačiti na različite načine. Poglavitito, Odbor stručnjaka je napomenuo da je člankom 7. Ustavnog zakona predviđeno da, kada neka manjina čini više od 50% stanovništva, njen jezik ulazi u službenu uporabu na dotičnom području, te je upozorio da je spomenuti udio, kao referentno mjerilo, vrlo visok. To osobito vrijedi za slučajeve kada na području nekog grada ili općine žive pripadnici više manjina a, osim toga, u Hrvatskoj se ova odredba u stvari nikada i ne primjenjuje (vidi točku 21. prvog izvješća o ocjeni). No, prema članku 8. Ustavnog zakona, ako je udio govornika regionalnog ili manjinskog jezika manji od 50%, odluka o službenoj uporabi dotičnog jezika na području jedinice lokalne samouprave u isključivoj je nadležnosti lokalnih vlasti (vidi točku 22. prvog izvješća o ocjeni).

53. Odbor stručnjaka je zaključio da izjavu valja tumačiti u svjetlu drugih elemenata instrumenta o ratifikaciji Povelje i prvog periodičnog izvješća Hrvatske. Prvenstveno na temelju potonjeg, Odbor stručnjaka utvrdio je da su sljedeća područja obuhvaćena poglavito odredbama Dijela III. Povelje: Istarska županija za talijanski jezik, Bjelovarsko-bilogorska županija za češki jezik, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija za mađarski, slovački, rusinski i ukrajinski jezik i, konačno, čitavo područje Hrvatske za srpski jezik (vidi točku 29. i 47. prvog izvješća o ocjeni).

54. U međuvremenu, gore navedeni Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina stavljen je izvan snage i zamijenjen spomenutim Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine. No, izjava priložena instrumentu o ratifikaciji nije izmijenjena kako bi se ta promjena u uzela u obzir. Godine 2000. donesen je i Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina, koji propisuje uvjete za jednaku i službenu uporabu jezika i pisama nacionalnih manjina, što je dodatno pridonijelo složenosti pravnog okvira s kojim je potrebno uskladiti instrument o ratifikaciji Povelje i priloženu mu izjavu.

55. Prema novim zakonskim odredbama (posebice članku 4. Zakona iz 2000., u svezi s člankom 12. Ustavnog zakona iz 2002. godine, čijim je stupanjem na snagu prvospomenuti i prestao važiti), ravnopravna službena uporaba jezika i pisma nacionalnih manjina ostvaruje se pod sljedećim uvjetima:

- kada pripadnici pojedine nacionalne manjine na području općine ili grada čine trećinu stanovnika (ovo je mjerilo uvedeno Ustavnim zakonom iz 2002. godine, dok se u članku 4. ovog Zakona još uvijek govori o većini stanovnika);
- kada je predviđena međunarodnim ugovorima kojih je Republika Hrvatska stranka;
- kada su to statutom propisale općine i gradovi;
- kada to, u odnosu na rad svojih tijela, u samoupravnom djelokrugu, statutom propiše županija na čijem je području u pojedinim općinama i gradovima u ravnopravnoj službenoj uporabi jezik i pismo nacionalne manjine.

56. Istodobno, došlo je do daljnjeg razvoja stajališta hrvatske Vlade prema ovom pitanju. Naime, u svom drugom periodičnom izvješću, hrvatska Vlada objašnjava da u odnosu na definiciju iz članka 1. stavka a) Povelje hrvatske vlasti nisu u mogućnosti točno razgraničiti predmetna područja jer pripadnici nacionalnih manjina u većem ili manjem broju žive na čitavom području zemlje. Vlada, međutim, opetovano navodi gore spomenuta područja (vidi str. 53). No, u slučaju srpske manjine, Vlada – iako ponavlja da su njeni pripadnici u osnovi raspršeni diljem čitave zemlje – navodi da su manje koncentracije prisutne u dijelovima sljedećih županija: Šibensko-kninskoj, Zadarskoj, Ličko-

senjskoj, Karlovačkoj, Sisačko-moslavačkoj, Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj. Nadalje, u smislu ispunjenja obveza iz Dijela III. Povelje, u drugom se periodičnom izvješću spominju još neka područja koja se ne nalaze ni u jednoj od gore navedenih županija (vidi npr. str. 16, 31, 32. i 39 za Primorsko-goransku županiju kada je riječ o talijanskom i srpskom jeziku).

57. Ovako složeno stanje ima ozbiljne posljedice po propisno izvršenje obveza koje je Hrvatska preuzela prema Dijelu III. Kao prvo, ako se pridržava uvjeta iz izjave, Odbor stručnjaka nije u mogućnosti odrediti sva područja na koja se primjenjuje Dio III. Na temelju podataka dobivenih od Vlade, kao i na osnovi činjenica utvrđenih tijekom terenskog posjeta, Odbor stručnjaka je u stvari svjestan kako postoji niz jedinica lokalne samouprave koje su neupitno obuhvaćene zakonom o ravnopravnoj i službenoj uporabi jezika, i to prema nekom od mjerila postavljenih tim zakonom, u svezi s člankom 12. Ustavnog zakona (jer broj pripadnika prelazi trećinski prag, jer je područje obuhvaćeno nekim međunarodnim ugovorom ili jer je Odbor stručnjaka obaviješten o odluci jedinice lokalne samouprave ili županije kojom se predviđa "ravnopravna i službena uporaba" dotičnog jezika). No, upravo zbog složenosti ovih mjerila, puko upućivanje Vlade na određenu županiju nije dovoljno da bi se na prostoru te županije odredile jedinice lokalne samouprave na koje se primjenjuje jedno od mjerila predviđenih domaćim pravnim okvirom, a samim time, i odredbe Dijela III. Povelje.

58. Postoji još jedan važan vid. Posljednja dva mjerila postavljena dotičnim zakonom (davanje statusa "ravnopravne i službene uporabe" statutom grada ili općine odnosno županije) se, u stvari, svode na to da se lokalnim vlastima prenosi ovlast za donošenje konačne odluke o tome da li će određeni jezik na određenom području biti obuhvaćen Dijelom III. Povelje u svim slučajevima u kojima automatska mjerila (jedno-trećinski udio u stanovništvu ili primjena nekog međunarodnog ugovora) nisu primjenjiva. Shodno tome, ne samo da Odbor stručnjaka ne bi bio svjestan svih slučajeva u kojima je jedinica lokalne samouprave ili županija svojim statutom propisala ravnopravnu i službenu uporabu nekog jezika, zbog čega bi izostao cjelovit uvid u područja na koja se primjenjuje Dio III., već bi – a što je još važnije – i obveza prema kojoj je Vlada dužna odrediti područja na koja se primjenjuje Dio III. bila tek djelomice ispunjena jer bi se zapravo oslanjala na dobru volju dotične jedinice lokalne samouprave ili županije. Međutim, mišljenje Odbora stručnjaka je da, ako su u instrumentu o ratifikaciji Povelje odlučile odrediti područja na koja se primjenjuje Dio III., države moraju to učiniti na posve jasan način.

59. Iz načina na koji se hrvatsko potvrđivanje Povelje primjenjuje u praksi proizlaze dvije glavne posljedice. Kao prvo, činjenica da Odbor stručnjaka nije u mogućnosti odrediti sva područja obuhvaćena Dijelom III. Povelje podrazumijeva i njegovu nemogućnost odgovarajućeg praćenja provedbe Dijela III. Povelje. Kao drugo, u slučajevima u kojima nije moguća primjena automatskih mjerila, odluku o tome hoće li se na određeno područje primjenjivati Dio III. Povelje ili ne Vlada u stvari prepušta lokalnim i županijskim vlastima.

60. Zbog toga, ne samo da je teritorijalni opseg primjene Dijela III. ponešto neodređen i prepušten slučaju, već postoje i područja koja prema Dijelu III. zaslužuju zaštitu, ali su iz nje isključena (držimo li se stroge logike izjave) samo zato jer dotična jedinica lokalne samouprave ili županije ne želi propisati ravnopravnu i službenu uporabu jezika. Tijekom posjeta svog izaslanstva Republici Hrvatskoj, Odbor stručnjaka je uočio više takvih područja, a sljedeće navodi tek kao primjere:

- Beli Manastir, gdje govornici mađarskog jezika čine 11%, a srpskog 22% stanovništva, pri čemu ni mađarski jezik niti srpsko pismo nisu priznati, unatoč činjenici da tamošnji Mađari predstavljaju najveću koncentraciju govornika mađarskog u pojedinom gradu (996 osoba) i da Beli Manastir predstavlja upravno središte regije i grad u kojem se nalaze mnoge ustanove mađarske manjine;
- Daruvar, kao glavno upravno središte i područje naseljavanja češke manjine, koja čini 18% stanovništva grada;
- opet Daruvar, gdje 14% stanovništva čine Srbi.

61. U tom smislu, opet se čini kako je periodično izvješće u suprotnosti s logikom izjave utoliko što upućuje na izvršenje obveza prema Dijelu III. u odnosu na određena područja u kojima nije propisana "ravnopravna i službena uporaba" jezika (vidi npr. str. 27, 40 i 41. kada je riječ o Daruvaru i str. 61 kad je riječ o Belom Manastiru).

62. U svjetlu navedenog, Odbor stručnjak zaključuje da bi izjava priložena hrvatskom instrumentu o ratifikaciji mogla imati posljedice koje su u suprotnosti s duhom Povelje i temeljnim obvezama koje proizlaze iz tog međunarodnog ugovora.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti:

- da u svjetlu novodonesenih zakona i prepreka za koje se čini da ih postavljaju u odnosu na djelotvornu primjenu Povelje preispitaju izjavu priloženu instrumentu o ratifikacija;
- da odrede područja na kojima su jezici obuhvaćeni Poveljom, a na koje bi se trebale primjenjivati obveze iz Dijela III., značajno i tradicionalno prisutni;
- da uspostave domaće pravne okvire kako bi li osigurale djelotvornu provedu Povelje, osobito u slučajevima u kojima za jezike koji su značajno i tradicionalno prisutni nije propisana ravnopravna i službena uporaba.

2.2.2. Ocjena konkretnih obveza koje je Hrvatska preuzela prema Dijelu III. Povelje

Uvodne napomene o pristupu Odbora stručnjaka u drugom izvješću o ocjeni

63. Odbor stručnjaka je detaljnije ispitao postojeću zaštitu jezika predviđenih za primjenu zaštitnih mehanizama sukladno Dijelu III. Povelje. Radi se o češkom, mađarskom, talijanskom, srpskom, slovačkom, rusinskom i ukrajinskom jeziku.

64. Uz primjenu gore opisanog usredotočenog pristupa (vidi točku 5.), Odbor stručnjaka će staviti naglasak na odredbe Dijela III. u vezi s kojima je u prvom izvješću istaknut niz pitanja. Odbor će poglavito ocijeniti način na koji su hrvatske vlasti odgovorile na njegova zapažanja iznesena u prvom krugu praćenja. U ovom izvješću, Odbor stručnjaka će, prije ocjene odgovora hrvatskih vlasti, nastaviti tako što će svaki puta podsjetiti na ključne odrednice svakog pojedinog pitanja i uputiti na točke prvog izvješća u kojima su sadržana obrazloženja njegovih zaključaka³.

65. Stoga se Odbor stručnjaka u ovom izvješću neće osvrnuti na odredbe u vezi s kojima u prvom izvješću nisu istaknuta nikakva značajnija pitanja i o kojima Odbor stručnjaka nije došao ni do kakvih novih spoznaja koje bi od njega zahtijevale ponovnu ocjenu njihove primjene ili njihovo sagledavanje u različitom svjetlu. Riječ je o sljedećim odredbama:

- članak 9. stavak 1. podstavak c) točka ii. (točka 68. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 9. stavak 1. podstavak c). točka iii. (točka 69 prvog izvješća o ocjeni);
- članak 9. stavak 2. (točka 72. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 10. stavak 1. podstavak a) točka iv. (točka 75. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 10. stavak 3. podstavak b) i c) (točka 90. i 91. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 10. stavak 5. (točka 92. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 11. stavak 2. (točka 99. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 12. stavak 1. podstavak a) (točka 101. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 13. stavak 1. podstavak a) (točka 104. prvog izvješća o ocjeni);
- članak 14. (točka 108. i 109. prvog izvješća o ocjeni).

66. Odbor stručnjaka stoga upućuje na zaključke iznesene u svom prvom izvješću, ali zadržava pravo ponovne ocjene stanja u nekoj kasnijoj fazi.

67. Konačno, stavci i podstavci koji su navedeni masno otisnutim kosim slovima odnose se na stvarne obveze za koje se opredijelila Republika Hrvatska.

³ Uokvireni dijelovi teksta u prvom izvješću o ocjeni odnose se na podcrtane rečenice sadržane u drugom izvješću.

Članak 8. – Obrazovanje

Opće pitanje: osiguravanje udžbenika

68. Odbor stručnjaka zapaža da važno pitanje osiguravanje nastavnih materijala, kako se čini, dovodi do općenitog i ozbiljnog problema koji utječe na sve jezike obuhvaćene Dijelom III. Prema objašnjenju Hrvatske Vlade, tiskanje i objavljivanje udžbenika za regionalne ili manjinske jezike je skuplje zbog malih naklada. No, neki udžbenici su prevedeni i svake se godine tiskaju na preporuku jezičnih manjina kojih se to tiče, a u skladu s raspoloživim sredstvima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, pri čemu se razlika između troškova proizvodnje i prodajne cijene pokriva iz državnog proračuna. Većina udžbenika je zapravo prevedena s hrvatskog, neki su izvorno napisani na regionalnom ili manjinskom jeziku, a tek ih se nekolicina uvozi iz trećih zemalja kojih se to tiče (vidi str. 22. drugog periodičnog izvješća).

69. Odboru stručnjaka je rečeno da je, uslijed visokih troškova, od mnogih dostupnih naslova na regionalne ili manjinske jezike moguće prevesti tek nekolicinu. Nadalje, prijevod bi trebali odražavati programe iz hrvatskih udžbenika, a može se dogoditi da određeni udžbenik bude povučen nakon što je već preveden. Osim ovih temeljnih teškoća, prisutan je manjak udžbenika iz prirodnih predmeta, a u ovome trenutku još uvijek ne postoji ni jedan udžbenik iz povijesti odobren od nadležnog Ministarstva. U stvari, udžbenici iz povijesti se neprestano mijenjaju, tako da je njihovo prevođenje iznimno teško. Odbor stručnjaka je upozoren na još jednu teškoću, a ona se izričito odnosi na mađarski jezik. Naime, prije nedavnih ratnih zbivanja, nakladnik udžbenika za mađarsku zajednicu nalazio se u Novom Sadu, tako da njegova izdanja više nisu dostupna za mađarsku manjinu u Hrvatskoj. Dakle, prije objave, nastavni materijali moraju proći kroz Ministarstvo obrazovanja, što – kako se čini – dovodi do zastoja.

70. Odbor stručnjaka smatra kako su i na ovom području svakako potrebna veća ulaganja, ali se također pita nije li ovaj problem, barem djelomice, pogrešno shvaćen. Naime, prepušteni širokom izboru raznoraznih udžbenika dostupnih na hrvatskom tržištu, govornici manjinskih jezika su, kako se čini, suočeni sa zastrašujućom zadaćom. Jasno je kako bi udžbenici na manjinskim jezicima u određenoj mjeri možda i morali slijediti opći hrvatski nastavni plan i program, ali više bi pozornosti valjalo posvetiti mogućnosti uvođenja udžbenika napisanih posebno za potrebe obrazovanja na manjinskom jeziku. Prednosti ovakvog pristupa bi, čini se, bile višestruke: u većoj bi se mjeri ispunila želja govornika da im se omogući korištenje udžbenika izvorno napisanih na jeziku manjine, umjesto prijevoda; posebna prilagođenost udžbenika obrazovanju na manjinskom jeziku bi vjerojatno podrazumijevala uži izbor, ali bi s druge strane dovela do njihove dugotrajnije uporabe u nastavi (čime bi se umanjili i troškovi); posebnost nastavne građe bi omogućila bolje odražavanje povijesti i kulture manjinskog jezika, što bi posredno imalo blagotvorne učinke na ispunjenje obveze koju je Hrvatska preuzela prema članku 8. stavak 1. podstavak g. Shodno tome, Odbor stručnjaka smatra da bi, ukoliko među izvornim govornicima postoje autori s odgovarajućim stručnim znanjem, valjalo potaknuti i poduprijeti sastavljanje posebnih udžbenika za obrazovanje na jezicima manjina. Moguće je poduzeti i dodatne mjere radi osiguranja trajnije uporabe udžbenika izvorno napisanih za potrebe obrazovanja na manjinskim jezicima. U ostalim slučajevima, moguće je pojačati uvoz udžbenika iz trećih zemalja u kojima su izrađeni na jeziku dotične manjine i, konačno, potrebno je uložiti više sredstava u izradu primjerenijih prijevoda hrvatskih udžbenika.

71. Odbor stručnjaka stoga smatra kako bi hrvatske vlasti, ukoliko među izvornim govornicima postoje autori s odgovarajućim stručnim znanjem, trebale poduzeti mjere radi pružanja sustavnije potpore izradi izvornih nastavnih materijala namijenjenih isključivo obrazovanju na jezicima manjina, i to za nastavu svih bitnih predmeta predviđenih nastavnim planom i programom. U ostalim slučajevima, hrvatske bi vlasti trebale pojačati suradnju s trećim državama u kojima je moguća izrada nastavnih materijala na dotičnim regionalnim ili manjinskim jezicima te bi, prema potrebi, morale uložiti više sredstava u izradu primjerenih prijevoda nastavnih materijala na hrvatskom jeziku.

“Stavak 1.

U pogledu obrazovanja, stranke se obvezuju da će na području na kojem se ti jezici rabe, a u skladu sa stanjem svakog od tih jezika i ne dovodeći u pitanje nastavu službenog (služenih) jezika države:”

Predškolski odgoj i naobrazba:

- a)i. omogućiti predškolski odgoj na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- a)ii. omogućiti da se znatni dio predškolskog odgoja odvija na relevantnom regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- a)iii. **primijeniti jednu od mjera iz točke i. i ii. ovoga podstavka barem na one polaznike čije obitelji to zahtijevaju i čiji se broj smatra dovoljnim.”**

72. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 49. i 50.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako nije jasno postoji li točno određen broj polaznika koji se smatra dovoljnim za primjenu mjera iz članka 8. stavak 1. podstavak a) točka i. i ii. na manjinske jezike, iako su u Ministarstvu izjavili da se odgojne skupine za govornike manjinskih jezika ustrojavaju za najmanje sedam polaznika. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da se predškolski odgoj na nekom regionalnom ili manjinskom jeziku ostvaruje za govornike sedam jezika u određenim područjima, iako nije bilo podataka o tome radi li se o pravu na koje se mogu pozvati obitelji polaznika (vidi točku 51. prvog izvješća o ocjeni). Odbor stručnjaka je također zapazio kako se za djecu predškolske dobi priređuju ljetne škole na regionalnim ili manjinskim jezicima, ali je ocijenio kako te škole nisu dovoljne za ispunjenje predmetne obveze (vidi točku 52. prvog izvješća o ocjeni). Odbor stručnjaka je stoga potaknuo hrvatske vlasti na omogućavanje pristupa predškolskom odgoju na regionalnom ili manjinskom jeziku ako obitelji polaznika to žele i ako se njihov broj smatra dovoljnim, kao i na uvođenje veće transparentnosti u postupak, osobito na način da se jedinice lokalne samouprave nadležne za tu razinu odgoja i obrazovanja pobrinu da se djeci omogući ostvarenje prava na predškolski odgoj na vlastitom jeziku.

73. Prema drugom periodičnom izvješću (vidi str. 18), organiziranje predškolskog odgoja i naobrazbe je u nadležnosti lokalne samouprave, dok su programi u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Predškolski se odgoj posebno ostvaruje u slučaju češkog, mađarskog, talijanskog, srpskog i slovačkog jezika (statistički podaci o tim jezicima sadržani su na str. 20 drugog periodičnog izvješća).

74. Drugi krug praćenja nije omogućio razjašnjavanje pitanja najmanjeg broja polaznika potrebnog za ustrojavanje predškolske odgojne skupine i postojanja osnove za nastanak ostvarivog prava u tom slučaju. No, na temelju dobivenih podataka, sada je, kako se čini, jasno kako se odgovarajući predškolski odgoj ostvaruje u slučaju češkog, mađarskog, talijanskog, srpskog i slovačkog. Odbor stručnjaka je stekao dojam da se to poklapa s dugom tradicijom na područjima na kojima se ti jezici govore, a ni od vlasti ni od samih govornika nije došao ni do kakvih spoznaja koje bi bile u suprotnosti s tim dojmom. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je, kada je riječ o spomenutim jezicima, predmetna obveza ispunjena.

75. S druge strane, sudeći po podacima dobivenim od Vlade, u slučaju rusinskog i ukrajinskog jezika ne postoje odgovarajući oblici predškolskog odgoja. Odbor stručnjaka stoga zaključuje kako u slučaju tih jezika predmetna obveza nije ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti da postojeći sustav predškolskog odgoja na regionalnim ili manjinskim jezicima prošire i na rusinski i ukrajinski jezik.

Osnovno školstvo

- “b)i. omogućiti osnovno obrazovanje na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili;
- b)ii. omogućiti znatan dio osnovnog obrazovanja na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- b)iii. u okviru osnovnog obrazovanja, osigurati nastavu odgovarajućih regionalnih ili manjinskih jezika kao sastavnog dijela nastavnog plana i programa; ili
- b)iv. **primijeniti jednu od mjera iz točke i. do iii. ovoga podstavka barem na one učenike čije obitelji to zahtijevaju i čiji se broj smatra dostatnim.”**

76. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točke 53. i 54.), baš kao i u slučaju predškolskog odgoja, Odbor stručnjaka je ustanovio kako nije jasno pitanje najmanjeg broja učenika koji se smatra dostatnim za uspostavu posebnog razrednog odjela u osnovnoj školi i postupka njegove uspostave. U

svakom slučaju, u trenutku sastavljanja izvješća se činilo kako osnovno obrazovanje postoji u slučaju svih regionalnih ili manjinskih jezika osim ukrajinskog i rusinskog. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da se osnovno obrazovanje u određenim područjima ostvaruje za pet od sedam jezika, ali – opet kao i u slučaju predškolskog odgoja – nije bilo podataka o tome radi li se o pravu na koje se obitelji učenika mogu pozvati ako to zatraže u dovoljnom broju. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da predmetna obveza nije ispunjena u slučaju rusinskog i ukrajinskog jezika te je potaknuo hrvatske vlasti na uspostavu posebnih struktura za organiziranje nastave na svim regionalnim ili manjinskim jezicima, kao i na omogućavanje jednakog pristupa svima koji žele pohađati nastavu nekog regionalnog ili manjinskog jezika na razini osnovnog školstva.

77. U svom drugom periodičnom izvješću (vidi str. 18), Vlada između ostaloga ističe kako se osnovno obrazovanje u slučaju slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika u velikoj mjeri ostvaruje na temelju modela C.

78. U skladu s prethodnim napomenama (vidi točku 30. ovog izvješća), Odbor stručnjaka smatra kako model C ne predstavlja zadovoljavajuće rješenje u smislu ispunjenja ove obveze. Stanje je, kako se čini, osobito osjetljivo kada je riječ o slovačkom jeziku jer je – sudeći po podacima koje je Odbor stručnjaka prikupio tijekom terenskog posjeta – zanimanje najmlađih naraštaja za učenje tog jezika znatno opalo. Odbor stručnjaka stoga smatra da je ovako slab obrazovni model osobito neprikladan u ovakvim okolnostima.

79. S općenitijeg stajališta, pitanje pravnih pretpostavki za osnivanje posebnog razrednog odjela još je uvijek nejasno. Tako je Odbor stručnjaka tijekom svog terenskog posjeta dobilo proturječne podatke prema kojima je najmanji broj učenika u jednom slučaju iznosio 5, u drugim slučajevima 10 ili 12, a u nekim se slučajevima spominjala čak i brojka od 4 učenika koliko je navodno predviđeno nedavno donesenom uredbom. Međutim, prema spoznajama do kojih je došao Odbor stručnjaka, to u praksi ne stvara nikakve teškoće.

80. Odbor stručnjaka smatra da je ova obveza tek djelomice ispunjena kada je riječ o slovačkom, rusinskom i ukrajinskom jeziku.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na jačanje osnovnog obrazovanja u slučaju slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika.

Srednje školstvo

- “c)i. omogućiti srednjoškolsko obrazovanje na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili*
- c)ii. omogućiti znatan dio srednjoškolskog obrazovanja na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili*
- c)iii. u okviru srednjoškolskog obrazovanja, osigurati nastavu odgovarajućih regionalnih ili manjinskih jezika kao sastavnog dijela nastavnog plana i programa; ili*
- c)iv. primijeniti jednu od mjera iz točke i. do iii. ovoga podstavka barem na one učenike koji bilo vlastitom željom ili, tamo gdje je primjereno, po želji svojih obitelji to traže u broju koji se smatra dostatnim.”***

81. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 55.), Odbor stručnjaka je zapazio kako se u srednjem školstvu ne provodi nastava na češkom, slovačkom, rusinskom i ukrajinskom jeziku te kako nema spoznaja o tome radi li se o pravu na koje se obitelji učenika mogu pozvati ako to zatraže u dostatnom broju i, ako je tako, koji bi se broj smatrao dostatnim.

82. U drugom periodičnom izvješću (vidi str. 18) nisu sadržani nikakvi konkretni elementi vezani uz pitanja koja je Odbor stručnjaka postavio u prvom izvješću o ocjeni. No, što je još važnije, prema spoznajama do kojih je Odbor došao tijekom terenskog posjeta, stanje na terenu i dalje je problematično u slučaju većine gore spomenutih jezika. Osobito, u ovome trenutku još uvijek ne postoji srednja škola za govornike slovačkog, iako je prije Domovinskog rata jedna postojala u Bačkoj Palanci (koja je sada na području Srbije i Crne Gore, 12 km od Iloka), a ne nude se ni programi na višoj razini. U stvari, mnogi učenici iz Iloka i Osijeka odlaze na studij u Slovačku. Nikakav pomak po tom pitanju nije uočen ni u slučaju rusinskog i ukrajinskog jezika.

83. S druge strane, kada je riječ o češkom jeziku, čini se kako je stanje ponešto drukčije. Prema spoznajama do kojih je Odbor stručnjaka došao tijekom terenskog posjeta, srednja škola za govornike češkog postoji u Daruvaru, gdje učenici trenutno mogu pohađati 1., 3. i 4. razred gimnazije. Ako se javi dovoljan broj učenika (prag je navodno 10), razredni bi odjeli mogli biti osnovani i drugdje. U protivnom, češki bi bio izborni predmet. Odbor stručnjaka nije čuo ni za jedan slučaj u kojem je zahtjev dovoljnog broja obitelji bio odbijen.

84. Odbor stručnjaka smatra da ova obveza nije ispunjena u slučaju slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti da barem uvedu nastavu slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika u okviru srednjoškolskog obrazovanja.

Tehničko i strukovno obrazovanje

- “d)i. omogućiti tehničko i strukovno obrazovanje na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili*
- d)ii. omogućiti znatan dio tehničkog i strukovnog obrazovanja na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili*
- d)iii. u okviru tehničkog i strukovnog obrazovanja, osigurati nastavu odgovarajućih regionalnih ili manjinskih jezika kao sastavnog dijela nastavnog plana i programa; ili*
- d)iv. primijeniti jednu od mjera iz točke i. do iii. ovoga podstavka barem na one učenike koji bilo vlastitom željom ili, tamo gdje je primjereno, po želji svojih obitelji to traže u broju koji se smatra dostatnim.”***

85. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 56.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako se, sudeći po prikupljenim podacima, tehničko i strukovno obrazovanje nudi jedino na talijanskom jeziku. Nadalje, nije bilo jasno je li određen točan broj učenika koji se smatra dostatnim u smislu primjene jedne od mjera iz članka 8. stavak 1. podstavak d. točka i. do iii. i, ako jest, o kojem je broju riječ. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da je obveza tek djelomice ispunjena i potaknuo hrvatske vlasti na poduzimanje mjera kako bi se osiguralo ispunjenje ove obveze u odnosu na mađarski, češki, slovački, ukrajinski, rusinski i srpski jezik.

86. U drugom periodičnom izvješću (vidi str. 19) se navodi kako se tehničko i strukovno obrazovanje nudi i za mađarski i srpski jezik, i to prema obrazovnom modelu A i B. No, ne spominju se ostali jezici obuhvaćeni Dijelom III. Povelje. Jedina dodatna spoznaja do koje je Odbor stručnjaka došao tijekom terenskog posjeta odnosi se na češki jezik. Naime, zahtjev najmanje 10 učenika navodno bi zajamčio uspostavu razrednog odjela za češki jezik. S druge strane, prema spoznajama do kojih je Odbor stručnjaka došao tijekom terenskog posjeta, čini se kako u stvarnosti sve uvelike ovisi o dobroj volji ravnatelja, a kao primjer je spomenuta turistička škola u kojoj se (suprotno očekivanom) ne nudi nastava češkog. No, u bjelovarskoj srednjoj školi češki se nudi kao izborni strani jezik.

87. Ukupno gledano, čini se kako tehničko i strukovno obrazovanje na slovačkom, rusinskom i ukrajinskom jeziku još uvijek ne postoji, kao što nema ni nastave tih jezika. U slučaju češkog jezika, stanje je i dalje nejasno.

88. Odbor stručnjaka stoga smatra kako ova obveza još nije ispunjena u odnosu na slovački, rusinski i ukrajinski jezik, dok u slučaju češkog jezika nije u mogućnosti donijeti nikakav zaključak.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti da barem uvedu nastavu slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika u okviru tehničkog i strukovnog obrazovanja te da razjasne stanje u pogledu češkog jezika.

Visokoškolsko obrazovanje

“e)ii. osigurati pretpostavke za studiranje tih jezika na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama.”

89. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 57.), Odbor stručnjaka je napomenuo da na razini sveučilišta postoji studij češkog, slovačkog i talijanskog jezika. Isto tako, dostupan je studij mađarske i ukrajinske povijesti te srpske književnosti, ali ne i studij tih jezika kao posebnih predmeta na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da je ova obveza ispunjena u pogledu češkog, slovačkog i talijanskog jezika, ali je hrvatske vlasti potaknuo na stvaranje odgovarajućih pretpostavki za uvođenje studija rusinskog, ukrajinskog, mađarskog i srpskog jezika na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama.

90. Sve što se po tom pitanju navodi u drugom periodičnom izvješću (vidi str. 19) jest da češka, mađarska, talijanska, srpska i ukrajinska nacionalna manjina ostvaruju to pravo. Doduše, tijekom terenskog posjeta, Odbor stručnjaka nije ni uočio nikakve posebne teškoće na ovom području kada je riječ o češkom, talijanskom, slovačkom i ukrajinskom jeziku. No, što se tiče mađarskog, Odboru stručnjaka je rečeno kako je do 1998. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu postojala posebna katedra za taj jezik te kako se trenutno traži ponovno uvođenje studijskog programa na Sveučilištu u Osijeku. Što se tiče srpskog jezika, mogućnosti koje se nude na Filozofskom fakultetu u Zagrebu su, kako se čini, vrlo uske i ograničene su na humanističke studije.

91. Rusinski predstavlja poseban slučaj. Odista, imajući u vidu opće stanje tog jezika za koji u Hrvatskoj, kako se čini, još uvijek nije utvrđena odgovarajuća norma (vidi također točku 33. ovog izvješća) te manjkavosti zbog kojih rusinski trpi na svim razinama obrazovnog sustava, a vodeći računa o presudnoj ulozi koju obrazovanje mora odigrati u zaštiti i promicanju regionalnih ili manjinskih jezika, stvaranje pretpostavki za izučavanje rusinskog na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama mora se promatrati kao važna mjera očuvanja tog jezika.

92. Tijekom terenskog je posjeta istaknuto i jedno konkretnije pitanje vezano uz talijanski jezik, a radi se o priznavanju diploma stečenih u Italiji. Naime, čini se kako su tu još uvijek prisutne teškoće iako, prema navodima govornika talijanskog, za mlade pripadnike ove manjine to predstavlja važan poticaj za ostanak i život u Hrvatskoj, čime se zaustavlja još donedavno prisutna tendencija trajnog odlaska u Italiju. Odbor stručnjaka smatra ovaj argument osobito važnim ako se u obzir uzmu brojke iz popisa stanovništva iz 2001. godine, koje je dostavila Vlada i koje ukazuju na drastičan pad u broju govornika talijanskog jezika.

93. Odbor stručnjaka stoga zaključuje kako je ova obveza još uvijek tek djelomice ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti:

- **da ubrzaju ponovno uvođenje studija mađarskog jezika na sveučilištima;**
- **da ojačaju sveučilišni studij srpskog jezika;**
- **da odmah poduzmu korake s ciljem uvođenja studija rusinskog jezika na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama;**
- **da u svom sljedećem periodičnom izvješću upoznaju Odbor stručnjaka s mjerama poduzetim radi unaprjeđivanja pretpostavki za studiranje ukrajinskog jezika na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama;**
- **da istraže mogućnosti pojednostavljenja i ubrzanja postupka priznavanja sveučilišnih diploma stečenih u trećim zemljama, posebice u Italiji.**

Obrazovanje odraslih i trajno obrazovanje

“f)ii. ponuditi te jezike kao predmete u obrazovanju odraslih i trajnom obrazovanju;”

94. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 58.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako nije došao ni do kakvih spoznaja o poduci bilo kojeg od predmetnih jezika u sustavu obrazovanja odraslih i trajnog obrazovanja. Stoga je ocijenio kako ova obveza nije ispunjena i potaknuo hrvatske vlasti da

u sklopu obrazovnog sustava poduzmu mjere kako bi govornicima regionalnih ili manjinskih jezika omogućile učenje njihovih jezika u sustavu obrazovanja odraslih i trajnog obrazovanja.

95. U drugom periodičnom izvješću (vidi str. 19) se tek navodi da među pripadnicima nacionalnih manjina 2001. godine nije zabilježena nikakva potražnja za ovim oblikom obrazovanja.

96. Odbor stručnjaka smatra da je ovaj podatak nedostatan. Prema spoznajama stečenim tijekom terenskog posjeta, obrazovanje odraslih postoji barem što se tiče mađarskog jezika, ali se ostvaruje na čisto privatnoj osnovi u osječkom Centru.

97. Odbor stručnjaka stoga smatra kako ova obveza nije ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na poduzimanje mjera na području obrazovanja odraslih i trajnog obrazovanja te da ga s njima upozna u sljedećem periodičnom izvješću.

Nastava povijesti i kulture

“g. poduzeti mjere kojima će se osigurati nastava povijesti i kulture koja se očituje u regionalnom ili manjinskom jeziku.”

98. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 59.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako su hrvatske vlasti tek navele da je to osigurano, pri čemu, međutim, nisu iznijele nikakve konkretne podatke ili primjere načina na koji je to ugrađeno u nastavni plan i program, a posebice načina na koji su povijest i kultura različitih jezika prikazani u korištenim nastavnim materijalima. Odbor stručnjaka je stoga potaknuo hrvatske vlasti na iznošenje opširnijih podataka o nastavi povijesti i kulture koja se očituje u jezicima na koje se primjenjuje Dio III. Povelje.

99. I u drugom periodičnom izvješću sadržano je vrlo malo podatka u vezi s ispunjenjem ove obveze. Ministarstvo obrazovanja je tijekom njegovog terenskog posjeta obavijestilo kako je 30% nastavnog plana i programa za obrazovanje nacionalnih manjina zamišljeno na način da uključuje posebne značajke povijesti i kulture koje se očituju u regionalnim ili manjinskim jezicima (u skladu s člankom 6. stavak 1. Zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina iz 2000.). Hrvatske se vlasti osobito pozivaju da se osvrnu na pritužbu koju su predstavnici Odbora čuli u slučaju slovačkog jezika (naime, čini se kako su posebnosti slovačke povijesti i kulture rijetko uključene u redovnu nastavu nakon 4. razreda).

100. Nadalje, Odbor stručnjaka napominje da se ova obveza ne odnosi samo na učenike koji su govornici regionalnih ili manjinskih jezika, već i na upoznavanje ostalih učenika s posebnostima povijesti i kulture regionalnih ili manjinskih jezika koji se rabe na određenom području. To obično podrazumijeva uključivanje posebnih značajki povijesti i kulture koja se očituje u regionalnom ili manjinskom jeziku u nastavni plan i program na razini čitave zemlje ili barem u nastavni plan i program predviđen za hrvatske učenike na dotičnim područjima.

101. Međutim, nisu izneseni nikakvi podaci o obrazovanju učenika koji su govornici hrvatskog jezika, bilo da se radi o nacionalnom nastavnom planu i programu ili, konkretnije, o programu koji se ostvaruje na predmetnim područjima (vidi također točku 41. ovog izvješća). Odbor stručnjaka stoga nije u mogućnosti donijeti nikakav zaključak u vezi s ovom obvezom i potiče hrvatske vlasti da u sljedećem izvješću iznesu opširnije podatke.

Osnovna i dopunska izobrazba nastavnika

“h. osigurati osnovnu i dopunsku izobrazbu nastavnika potrebnih za ispunjenje onih obveza iz podstavaka od a) do g) koje je prihvatila stranka;”

102. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi posebice točku 61.), Odbor stručnjaka je zaključio kako je ova obveza ispunjena jedino u slučaju talijanskog te je pridodao kako je na Učiteljskoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu za godinu 2000. bilo predviđeno uvođenje programa za nastavnike srpskog jezika. Nadalje, Odboru stručnjaka je rečeno kako postoji program razmjene s nastavnicima iz Mađarske, Češke i Slovačke. U tom smislu, Odbor stručnjaka je napomenuo kako su ovakve

inicijative važne za podizanje kakvoće nastave dotičnih jezika i doprinose otklanjanju manjka stručno osposobljenih nastavnika, ali je pridodao kako je, dugoročno gledano, svejednako potrebno sustavno uvođenje programa izobrazbe nastavnika za jezike obuhvaćene Dijelom III. Povelje. Stoga je osnovnu i dopunsku izobrazbu nastavniku potrebno osigurati za srpski, slovački, češki, mađarski, ukrajinski i rusinski jezik.

103. U svom drugom periodičnom izvješću (vidi str. 19), Vlada – kada je riječ o srpskoj jeziku – upućuje na Učiteljsku akademiju u Zagrebu te, općenito, na provođenje daljnje stručne izobrazbe putem ustanova za obrazovanje nastavnika, kao i na dodatnu izobrazbu u okviru seminara u odgovarajućim trećim zemljama. Vlada pridodaje kako je kod zapošljavanja zakonom propisano davanje prvenstva pripadnicima nacionalnih manjina. Međutim, u svakom se slučaju zahtijeva cjelovito poznavanje jezika i pisma, kao i predmeta o kojem je riječ. Ako se ne javi nitko tko ispunjava sve ove uvjete, moguće je pribjeći zapošljavanju državljana drugih zemalja.

104. Na području izobrazbe nastavnika, Stručni je odbor čuo čitav niz pritužbi (osim u slučaju talijanskog jezika). Tako je tijekom terenskog posjeta predstavnicima je Odbora skrenuta pozornost na manjak stručno osposobljenih nastavnika slovačkog jezika iako Slovačka svake godine nudi 10 do 15 stipendija za izobrazbu nastavnika (a nekoliko ih je odista i diplomiralo u Bratislavi). Što se tiče češkog jezika, iako na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu postoji posebna katedra za češki jezik i književnost, Odboru stručnjaka je rečeno kako izvan te katedre nema mogućnosti učenja češkog te da čak i na toj katedri razina jezika odgovara razini osnovne škole, pri čemu ne postoje nikakvi izborni tečajevi češkog. Republika Češka je nekada financirala pohađanje seminara, ali trenutno ne postoje nikakvi programi razmjene niti bilo kakav dvostrani sporazum s Republikom Češkom. Prema govornicima tog jezika, to što su neki nastavnici ujedno i pripadnici češke manjine u Republici Hrvatskoj posljedica je pukog slučaja, ali trenutno stanje stvari daje naslutiti da će se u dogledno vrijeme pojaviti teškoće. Kada je riječ o srpskom jeziku, program izobrazbe nastavnika na Učiteljskoj akademiji odista je uveden 1999. godine (dakle, godinu dana ranije nego što je to Vlada predvidjela u svom drugom periodičnom izvješću). No, prema govornicima tog jezika, iako je u početku uživala političku potporu, ova inicijativa nije bila dobro prihvaćena od Sveučilišta, a nije dovoljno promicana ni u sredstvima javnog priopćavanja. Posljedica je postupno opadanje broja studenata, a navodno postoji i prijedlog gašenja programa.

105. Odbor stručnjaka ne podcjenjuje teškoće – između ostaloga, i financijske – s kojima se vlasti moraju suočiti ne bi li se mogle nositi sa složenom zadaćom organiziranja izobrazbe nastavnika za pozamašan broj jezika. Međutim, valja opetovano naglasiti kako obrazovanje igra presudnu ulogu u zaštiti i promicanju regionalnih ili manjinskih jezika te kako je izobrazba nastavnika, baš kao i dostupnost nastavnih materijala, ključni čimbenik uspjeha obrazovanja na jeziku manjina.

106. Na području izobrazbe nastavnika još uvijek manjkaju sustavne mjere. Stoga je točno planiranje neophodno čak i kada se vlasti mogu osloniti na suradnju s trećim zemljama u pitanju, koja možda neće uvijek biti na raspolaganju na redovnoj osnovi.

107. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na žurno osmišljanje dugoročne i sustavne strategije na području izobrazbe nastavnika.

Članak 9. – Sudbena tijela

“Stavak 1.

Stranke se u pogledu područja sudske nadležnosti u kojima broj stanovnika koji rabe regionalne ili manjinske jezike opravdava mjere navedene u nastavku, a u skladu sa stanjem svakog od tih jezika i pod uvjetom da nadležni sudac ne smatra da primjena mjera predviđenih ovim stavkom predstavlja prepreku propisnom vođenju sudskog postupka, obvezuju da će:

u kaznenom postupku:

“a)ii. zajamčiti optuženiku ostvarenje prava uporabe njegovog regionalnog ili manjinskog jezika;”

108. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku. 63.), a u vezi s člankom 7. Zakona o kaznenom postupku, u kojem se navodi da je “u kaznenom postupku u uporabi (...) hrvatski jezik i latinično pismo, ako za uporabu u pojedinim područjima sudova nije zakonom uveden i drugi jezik ili pismo” (prijevod na engleski su dostavile hrvatske vlasti), Odbor stručnjaka je zapazio kako ne postoji zakon koji bi govorniku regionalnog ili manjinskog jezika izričito omogućio uporabu njegovog jezika na sudu. Odbor stručnjaka je stoga zaključio da je ova obveza ispunjena kada je riječ o talijanskom jeziku na području Istarske županije, i to zbog toga što sukladno Osimskom sporazumu postoji posebna obveza uporabe talijanskog jezika na sudovima, ali ne i u slučaju ostalih jezika obuhvaćenih Dijelom III. Povelje (vidi točku 64. prvog izvješća o ocjeni).

109. Drugo periodično izvješće (vidi str. 23) opetovano se poziva na članak 7. Zakona o kaznenom postupku i navodi kako je uporabu nekog drugog jezika ili pisma u kaznenom postupku potrebno urediti posebnim zakonom. No, drugo periodično izvješće upućuje i na Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj utoliko što se tim zakonom također uređuje uporaba regionalnih ili manjinskih jezika na sudovima, pri čemu se posebice propisuje da optuženik, ako se utvrdi njegova pripadnost nekoj manjini, mora biti upućen u svoje pravo uporabe svog regionalnog ili manjinskog jezika. U drugom se periodičnom izvješću navode određeni konkretni primjeri vezani uz talijanski jezik u Istarskoj županiji (vidi str. 25), ali ne i uz ostale jezike, te se izričito navodi kako prema podacima dobivenim od Županijskih sudova u Osijeku i Vukovaru u razdoblju od 1999. do 2001. nije zabilježen ni jedan slučaj koji bi uključivao uporabu nekog manjinskog jezika.

110. Prema mišljenju Odbora stručnjaka, postojeći pravni okvir daje naslutiti kako je pravo uporabe regionalnog ili manjinskog jezika u kaznenom postupku kao takvo zajamčeno. No, čini se kako se jezična prava na ovom području u praksi ostvaruju tek u rijetkim slučajevima.

111. Odbor stručnjaka podsjeća kako ispunjenje ove obveze zahtijeva da službene zakonske odredbe u određenoj mjeri budu popraćene i njihovom praktičnom provedbom. Odbor stoga smatra kako je, uz iznimku talijanskog jezika na području Istarske županije, ova obveza u svim ostalim slučajevima ispunjena tek formalno.

“a)iv. isprave vezane uz sudski postupak na zahtjev će biti izdane na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku, ako je potrebno, i korištenjem tumača i prijevoda, i to bez ikakvih dodatnih troškova na teret osoba u kojih se to tiče;”

112. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 65.), Odbor stručnjaka je zaključio da ova obveza, uz iznimku talijanskog jezika, nije ispunjena te je hrvatske vlasti potaknuo na stvaranje pretpostavki za uporabu češkog, mađarskog, slovačkog, ukrajinskog, rusinskog i srpskog jezika u kaznenom postupku.

113. Iz već navedenih razloga, (vidi točku 110. i 111.), Odbor stručnjaka smatra kako je ova obveza, uz iznimku talijanskog jezika, u svim ostalim slučajevima ispunjena tek na formalnoj razini.

u građanskom postupku:

“b)ii. kad god se stranka u postupku treba osobno pojaviti pred sudom, omogućiti joj uporabu njenog regionalnog ili manjinskog jezika, ako je potrebno i uz korištenje tumača i prijevoda, ali bez ikakvih dodatnih troškova na njen teret.”

114. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 66.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako je ovo pravo zajamčeno člankom 6. Zakona o parničnom postupku, u kojem se navodi da se “parnični postupak vodi (...) na hrvatskom jeziku i uz uporabu latiničnog pisma ako za uporabu u pojedinim sudovima nije zakonom uveden koji drugi jezik ili koje drugo pismo” (prijevod na engleski su dostavile hrvatske vlasti), te da je obveza da se stranci u postupku omogući uporaba njenog regionalnog ili manjinskog jezika u skladu s odredbama ove točke opširnije razrađena u članku 102. Zakona o parničnom postupku. Odbor stručnjaka je, međutim, ocijenio da primjena ovog članka ovisi o provedbenom aktu koji još nije bio donesen, tako da se ova obveza nije mogla smatrati ispunjenom. Čini se kako je jedinu iznimku po tom pitanju predstavljao talijanski jezik koji se može koristiti u skladu s uvjetima Osimskog sporazuma.

115. Drugo periodično izvješće (vidi str. 24) upućuje na isti pravni okvir i navodi određene brojke vezane uz uporabu talijanskog jezika (vidi str. 24 i 25 drugog periodičnog izvješća). Praktične spoznaje do kojih je Odbor stručnjaka došao tijekom terenskog posjeta daju naslutiti kako je gore spomenuti pravni okvir barem na formalnoj razini dostatan da bi zajamčio pravo o kojem je ovdje riječ. Međutim, iako su kasnije doneseni novi zakoni (vidi točku 3. ovog izvješća), na temelju dobivenih podataka može se zaključiti kako izostaje provedba u praksi.

116. Stoga Odbor stručnjaka na temelju novih spoznaja smatra kako je ova obveza, uz iznimku talijanskog jezika na području Istarske županije, u svim ostalim slučajevima ispunjena tek na formalnoj razini.

“b)iii. omogućiti predočavanje isprava i dokaznih materijala na regionalnom ili manjinskom jeziku, ako je potrebno i korištenjem tumača i prijevoda;”

117. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 67.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako je ispunjenje obveze iz ove točke, prema svemu sudeći, zajamčeno člankom 103. Zakona o parničnom postupku, ali je ocijenio kako se zbog nepostojanja odgovarajućeg provedbenog propisa ova obveza nije ispunjena. Hrvatske su vlasti stoga potaknute na stvaranje pretpostavki za uporabu češkog, mađarskog, slovačkog, ukrajinskog, rusinskog i srpskog u parničnom postupku.

118. U svom drugom periodičnom izvješću (vidi str. 24), Vlada se glede parničnog postupka još jednom poziva na isti zakonski okvir. Čini se kako je ovaj okvir, koji je kasnije nadopunjen ranije spomenutim novim zakonima, dostatan da bi zajamčio pravo u pitanju, barem na formalnoj razini. No, i u ovom slučaju, na temelju dobivenih podataka, čini se kako izostaje praktična provedba.

119. Iz već navedenih razloga (vidi točku 115. i 116.), a u svjetlu novostečenih spoznaja, Odbor smatra kako je ova obveza, uz iznimku talijanskog jezika na području Istarske županije, u svim ostalim slučajevima ispunjena tek na formalnoj razini.

“d. poduzeti korake kako bi se osiguralo da primjena točke i. i iii. podstavka b) i c) ovoga stavka i svako neophodno korištenje tumača i prijevoda ne izazove dodatne troškove na teret osoba kojih se to tiče;”

120. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 70.), Odbor stručnjaka je zaključio kako zbog izostanka pravne osnove za provedbu obveze iz točke b) ii. ne postoji ni pravna mogućnost za uporabu regionalnog ili manjinskog jezika u parničnom postupku, tako da je ova obveza ocijenjena kao neispunjena. Što se tiče upravnog postupka, Odbor stručnjaka je zapazio kako je, kada postoji pravna mogućnost podnošenje isprave na regionalnom ili manjinskom jeziku, što uvijek ovisi o odluci mjerodavne jedinice lokalne samouprave, ova obveza ispunjena u skladu s člankom 88. stavak 2. Sudskog poslovnika (vidi točku 71. prvog izvješća o ocjeni).

121. U svojim prethodnim zapažanjima, Odbor stručnjaka je ocijenio kako pravni okvir sada formalno jamči mogućnost korištenja tumača i prijevoda (što su različiti sugovornici potvrdili i tijekom

terenskog posjeta) te kako problem ponajprije proizlazi iz činjenice da službene odredbe nisu bar u nekoj mjeri popraćene praktičnom provedbom. Isto tako, neupitno je kako korištenje tumača ili prijevoda ne bi izazvalo nikakve dodatne troškove na teret osoba kojih se to tiče.

122. U svjetlu novostečenih spoznaja, Odbor stručnjaka sada smatra kako je ova obveza ispunjena.

Članak 10. – Upravna tijela i javne službe

Tijela državne uprave

“Stavak 1.

U okviru upravnih područja države na kojima broj stanovnika koji rabe regionalne ili manjinske jezike opravdava mjere navedene u nastavku i u skladu sa stanjem svakog jezika, stranke se obvezuju da će, u mjeri u kojoj je to realno moguće:

a)iii. osigurati da korisnici regionalnih ili manjinskih jezika mogu podnositi usmene ili pisane zamolbe i dobivati odgovore na tim jezicima;”

123. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 73.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako se na temelju članka 7. i 8. prijašnjeg Ustavnog zakona ne može zaključiti kako su tijela državne uprave dužna odgovoriti na regionalnom ili manjinskom jeziku jer se tim odredbama ne zasniva nikakva obveza središnje države u vezi s uporabom odgovarajućeg jezika, već se iste odnose isključivo na jedinice lokalne samouprave. Odbor stručnjaka je ocijenio kako ova obveza nije ispunjena u odnosu na mađarski, slovački, češki, srpski, ukrajinski i rusinski jezik i potaknuo je hrvatske vlasti da osiguraju da se korisnicima češkog, mađarskog, slovačkog, ukrajinskog, rusinskog i srpskog jezika omogući podnošenje usmenih i pisanih zamolbi tijelima državne uprave i dobivanje odgovora na tim jezicima. S druge strane, što se tiče talijanskog jezika, Odbor stručnjaka je ocijenio kako se Osimski sporazum provodi na zadovoljavajući način kada je riječ uporabi talijanskog u tijelima državne uprave te da je, shodno tome, u odnosu na taj jezik ova obveza ispunjena (vidi točku 74. prvog izvješća o ocjeni).

124. Pravni je okvir od prvog izvješća o ocjeni znatno izmijenjen. Kao što je već napomenuto, člankom 12. stavak 1. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. propisano je da se “ravnopravna službena uporaba jezika i pisma kojim se služe pripadnici nacionalne manjine ostvaruje (...) na području jedinice lokalne samouprave kada pripadnici pojedine nacionalne manjine čine najmanje trećinu stanovnika takve jedinice.” Potom se stavkom 3. istoga članka popisuje da se ostali uvjeti i način službene uporabe manjinskog jezika i pisma, između ostaloga, u “predstavničkim i izvršnim tijelima”, “u postupku pred tijelima državne uprave prvog stupnja”, “u postupcima koje vode ... pravne osobe koje imaju javne ovlasti, uređuju posebnim zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina”. Taj je zakon donesen 2000. godine.

125. U drugom periodičnom izvješću (vidi str. 37) navodi se kako tijela državne uprave podliježu obvezi na ovom području tek nakon donošenja spomenutog zakona iz 2000. godine, osim u slučajevima u kojima se primjenjuju međunarodni dvostrani sporazumi. U izvješću se također općenito spominje uporaba regionalnih ili manjinskih jezika u postupcima pred upravnim tijelima i pravnim osobama koje imaju javne ovlasti (vidi str. 35. i 36. prvog periodičnog izvješća), i to u onim slučajevima u kojima je propisana ravnopravna i službena uporaba regionalnog ili manjinskog jezika.

126. No, čak i kada je propisana ravnopravna i službena uporaba regionalnog ili manjinskog jezika, čini se kako su na nekim područjima i dalje prisutne određene manjkavosti. Konkretni primjer na koji je upozoren Odbor stručnjaka odnosi se na urede porezne uprave, što su tijekom terenskog posjeta potvrdili i sami predstavnici vlasti. Zapravo se čini kako ovaj problem pogađa i talijanski jezik. Shodno tome, u svjetlu spoznaja do kojih je došao u drugom krugu praćenja, Odbor stručnjaka mora preispitati svoj prijašnji zaključak prema kojemu je ova obveza ispunjena u odnosu na talijanski jezik.

127. Iako uvažava napredak ostvaren u pogledu pravnog okvira, Odbor stručnjaka smatra kako je ova obveza tek djelomično ispunjena u odnosu na jezike obuhvaćene Dijelom III. Povelje.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na poduzimanje neophodnih mjera kako bi osigurale da se korisnicima regionalnih ili manjinskih jezika omogući podnošenje usmenih i pisanih zamolbi državnim tijelima i dobivanje odgovora na tim jezicima.

“b) upravne tekstove i obrasce koji su u široj uporabi staviti na raspolaganje javnosti na regionalnim ili manjinskim jezicima ili u dvojezičnoj inačici;”

128. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 76.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako su, prema spoznajama do kojih je došao, određene tiskanice dostupne na talijanskom jeziku u Istarskoj županiji, dok se u nekim općinama koristi srpski jezik i ćirilčno pismo na žigovima i pečatima. Odbor je, međutim, također napomenuo kako po tom pitanju ne raspolaže ni sa kakvim spoznajama u pogledu drugih jezika te kako nije donesen pravni akt kojim bi se zajamčila provedba ove obveze. Odbor stručnjaka je stoga ocijenio kako je ova obveza tek djelomice ispunjena te je hrvatske vlasti potaknuo na poduzimanje mjera kojima će se državnoj upravi omogućiti da upravne tekstove i obrasce koji su u širokoj uporabi stavi na raspolaganje u skladu s podstavkom b).

129. U međuvremenu se pravni okvir razvio kako je opisano u prethodnom Dijelu ovog izvješća (vidi točku. 23). U drugom periodičnom izvješću (vidi str. 36), općenito se navodi kako tijela državne uprave koja djeluju na području općine ili grada u kojem su uvedena dva ili više jezika izdaju dvojezične tiskanice u službene svrhe.

130. I po ovom pitanju, Odbor stručnjaka je upozoren na probleme prisutne čak i na području upravnih jedinica u kojima je propisana ravnopravna i službena uporaba jezika. Kao primjer se opet spominju uredi porezne uprave, što su tijekom terenskog posjeta priznali i sami predstavnici vlasti. Ovakvo stanje stvari, kako se čini, pogađa sve jezike.

131. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena u odnosu na jezike obuhvaćene Dijelom III. Povelje.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti da upravne tekstove i obrasce koji su u široj uporabi stavi na raspolaganje javnosti na regionalnim ili manjinskim jezicima ili u dvojezičnoj inačici.

“c) omogućiti upravnim tijelima sastavljanje isprava na regionalnom ili manjinskom jeziku.”

132. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 77.), Odbor stručnjaka je zaključio kako, uz iznimku talijanskog jezika, hrvatske vlasti nisu ispunile ovu obvezu iz razloga koji su bili izneseni u vezi s prethodnim podstavkom članka 10. Stoga je hrvatske vlasti potaknuo na usvajanje pravnih akata kojima će se omogućiti uporaba regionalnih ili manjinskih jezika u upravnim tijelima na državnoj razini, u skladu s člankom 10. stavak 1. podstavak a)iii, b) i c).

133. Sukladno članku 9. stavak 2. Ustavnog zakona iz 2002., “pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da se obrazac osobne iskaznice tiska i popunjava i na jeziku i pismu kojim se služe”. To pokazuje kako je sastavljanje isprava na regionalnim ili manjinskim jezicima moguće barem kada se radi o osobnim iskaznicama. No, Odbor stručnjaka nije došao gotovo ni do kakvih spoznaja o sastavljanju drugih vrsta isprava.

134. Stoga Odbor stručnjaka mora uskladiti svoje prijašnje stajalište u smislu da bi – iako je ova obveza, kako se čini, ispunjena u važnom slučaju osobnih iskaznica – svakako pozdravio opširnije podatke i konkretne primjere vezane uz sastavljanje isprava na drugim područjima. To se odnosi na sve jezike obuhvaćene dijelom III., uključujući talijanski.

Tijela lokalne i područne samouprave

“Stavak 2.

U pogledu tijela lokalne i područne samouprave na čijem području broj stanovnika koji rabe regionalne ili manjinske jezike opravdava mjere navedene u nastavku, stranke se obvezuju da će omogućiti i/ili poticati:”

“a) uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u poslovima iz djelokruga lokalne ili područne samouprave.”

135. U svom prvom izvješću o ocjeni, Odbor stručnjaka se pozvao na prethodne pravne odredbe i napomenu kako je službena uporaba regionalnih ili manjinskih jezika uvedena samo u nekim županijama (navedenim u točki 78. prvog izvješća o ocjeni). Odbor stručnjaka je posebice napomenuo kako u jedinicama lokalne-samouprave u kojima je neki regionalni ili manjinski jezik u službenoj uporabi postoji pravna mogućnost za uporabu dotičnog jezika u poslovima iz djelokruga lokalne samouprave te kako je ona iskorištena u slučaju češkog, srpskog, mađarskog i talijanskog, iako se čini kako tijela lokalne samouprave ne rabe manjinski jezik u obavljanju svakodnevnih poslova iz svog djelokruga (vidi točku 80. prvog izvješća o ocjeni). No, nije zabilježena uporaba ukrajinskog, rusinskog i slovačkog jezika jer niti jedna jedinica lokalne samouprave nije iskoristila mogućnost propisivanja njihove službene uporabe (vidi točku 81. prvog izvješća o ocjeni). Nadalje, nije bila predviđena ni uporaba bilo kojeg regionalnog ili manjinskog jezika na županijskoj razini (vidi točku 82. prvog izvješća o ocjeni), pri čemu je jedina iznimka bio talijanski jezik utoliko što je njegova uporaba bila dopuštena u upravnim tijelima Istarske županije (vidi točku 79. prvog izvješća o ocjeni). Odbor stručnjaka je stoga potaknuo hrvatske vlasti na stvaranje pravne osnove za uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u tijelima područne samouprave.

136. Kao što je već navedeno, pravni se okvir u međuvremenu znatno razvio. U nekim slučajevima, to je dovelo do neupitnog napretka. Kao primjer, možemo navesti stanje u upravnim tijelima Istarske županije jer je uporaba talijanskog prilagođena službenom i na županijskoj razini. To županijskoj upravi omogućuje obradu zahtjeva koji na talijanskom jeziku pristižu iz dvojezičnih općina i gradova, iako Grad Pazin – koji je ujedno i županijsko sjedište – nema takav dvojezični status.

137. Uporaba jezika (ili pisma) u poslovima iz djelokruga lokalne ili područne samouprave je, kako se čini, djelotvorna u onim jedinicama lokalne samouprave u kojima je ravnopravna i službena uporaba jezika propisana u skladu s ranije navedenim odredbama (vidi točku 23. i 55.). U tom smislu, kao pozitivni primjeri navode se uporaba srpskog pisma u više općina na području istočne Slavonije i uporaba talijanskog u gradovima i općinama na području Istarske županije u skladu s Osimskim sporazumom.

138. No, što se tiče slovačkog, ukrajinskog i rusinskog, u tijelima jedinica lokalne ili područne samouprave nije zabilježena nikakva ili tek neznatna stvarna uporaba tih jezika.

139. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena.

“b) mogućnost korisnika regionalnih ili manjinskih jezika da usmene ili pisane zamolbe podnose na tim jezicima;”

140. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 83.), Odbor stručnjaka je opazio kako u jedinicama lokalne samouprave u kojima je neki regionalni ili manjinski jezik u službenoj uporabi, prema hrvatskim propisima, postoji pravna mogućnost podnošenja usmenih ili pisanih zamolbi na tom jeziku. Odbor stručnjaka je stoga ocijenio kako je ova obveza ispunjena u odnosu na mađarski, češki, srpski i talijanski, ali ne i ostale jezike.

141. U svjetlu spoznaja do kojih je došao tijekom drugog kruga praćenja, Odbor stručnjaka mora djelomice preispitati svoje prijašnje zaključke. Odbor stručnjaka napominje kako ova obveza ne pretpostavlja samo pravnu mogućnost podnošenja usmenih ili pisanih zamolbi, već i određeni stupanj njene praktične provedbe. U stvari, čini se kako se ona provodi u mnogim jedinicama lokalne samouprave u kojima je, sukladno zakonu, propisana ravnopravna i službena uporaba jezika, posebice u gradovima i općinama na području Vukovarsko-srijemske županije u slučaju srpskog pisma, na području Osječko-baranjske županije u slučaju srpskog pisma i mađarskog jezika (vidi također str. 30 i 31 drugog periodičnog izvješća) te, u slučaju talijanskog jezika, u gradovima i općinama obuhvaćenim Osimskim sporazumom, ali i na razini županijske uprave.

142. No, prema spoznajama do kojih je došao Odbor stručnjaka, čini se kako su teškoće s provedbom prisutne čak i u nekim jedinicama lokalne samouprave u kojima je propisana ravnopravna i službena uporaba jezika (pri čemu slovački jezik predstavlja jedinu iznimku).

143. Tijekom terenskog posjeta Odbor stručnjaka je također upozoren da ne postoji politika zapošljavanja kadrova sa znanjem regionalnih ili manjinskih jezika. Kako su istaknuli govornici regionalnih i manjinskih jezika, više pripadnika jezičnih manjina kojih se to tiče ispunjava taj i druge

neophodne uvjete, a takvih je i među mladima, i to posebice na područjima koja su, poput Osječko-baranjske županije, pretrpjela ozbiljne posljedice nedavnog Domovinskog rata i u kojima je stopa nezaposlenosti visoka.

144. Odbor stručnjaka smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na poduzimanje potrebnih mjera radi pune provedbe obveza koje se odnose na uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u poslovima iz djelokruga lokalne i područne samouprave, kao i na mogućnost podnošenja usmenih ili pisanih zamolbi tijelima lokalne i područne samouprave na regionalnim ili manjinskim jezicima.

“c) objavljivanje službenih isprava tijela područne samouprave i na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima.”

145. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 84.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako pravo uvođenja manjinskog jezika u službenu uporabu predstavlja isključivo pravo lokalnih vlasti, ali – kako se čini – ne i županijskih. Stoga je ocijenio kako ova obveza nije ispunjena.

146. Slijedom ranije spomenutih zakonodavnih izmjena (viti točku 23. i 55.), čini se kako ova mogućnost sada postoji na razini područne samouprave, a Istarska ju je županija u stvari i iskoristila, barem djelomice. No, nije jasno u kojoj se mjeri službene isprave Istarske županije objavljuju i na talijanskom jeziku. A što je još važnije, čini se kako ni jedna od ostalih županija o kojima se ovdje radi ne objavljuje svoje službene isprave na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima.

147. Stoga Odbor stručnjaka ovu obvezu ne može smatrati ispunjenom i poziva hrvatske vlasti na pojašnjenje ovog pitanja u sljedećem periodičnom izvješću.

“d) objavljivanje službenih isprava tijela lokalne samouprave i na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima.”

148. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 85.), Odbor stručnjaka je zaključio kako je ova obveza ispunjena u skladu sa zakonodavstvom koje je u tom trenutku bilo na snazi.

149. No, u svjetlu spoznaja do kojih je došao u drugom krugu praćenja, a osobito tijekom terenskog posjeta, Odbor stručnjaka je primoran preispitati svoje prijašnje zaključke. Kako se čini, stanje na terenu je zapravo slično stanju opisanom u pogledu obveze iz članka 10. stavak 2. podstavak b) (vidi točke 140. do 144. ovog izvješća): u mnogim jedinicama lokalne samouprave u kojima je propisana ravnopravna i službena uporaba jezika, ova je obveza u priličnoj mjeri ispunjena, ali u nekim od tih jedinica prisutne su teškoće u praktičnoj provedbi.

150. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena.

“g) uporabu ili uvođenje tradicionalnih i ispravnih oblika naziva mjesta na regionalnim ili manjinskim jezicima, ako je neophodno, i zajedno s nazivom na službenom jeziku.”

151. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 86.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako se, zahvaljujući dugogodišnjoj tradiciji, ovakav pristup uvriježio u svim općinama i gradovima u kojima je propisana službena uporaba nekog manjinskog jezika iako u to vrijeme po tom pitanju nije postojao nikakav poseban propis. Naime, kako se činilo, službena uporaba naziva mjesta na jeziku neke manjine bila je moguća gdje god su na određenom području postojale koncentracije korisnika tog manjinskog jezika. Na temelju toga, Odbor stručnjaka je zaključio kako je u praksi ova obveza ispunjena.

152. Odbor stručnjaka ponajprije napominje kako obveza predviđena ovom odredbom ima posebnu težinu jer se radi o jednom od najdjelotvornijih načina na koje je moguće osigurati punu uočljivost regionalnog ili manjinskog jezika na prostoru na kojem je tradicionalno prisutan. Dakle, tu se radi o savršenoj poveznici između osnovnog određenja pojma teritorijalnog regionalnog ili manjinskog jezika u smislu Povelje, a koje je sadržano u članku 1. podstavak a) i b) iste, i obveze o kojoj ovdje

govorimo. Nadalje, puna uočljivost nekog regionalnog ili tradicionalnog jezika na području na kojem se isti tradicionalno koristi, koja je ostvarena uporabom dvojezičnih naziva mjesta, nedvojbeno predstavlja jedan od čimbenika koji doprinosi podizanju javne svijesti o tom jeziku, što je, opet, jedan od presudnih čimbenika njegovog očuvanja i promicanja. U tom smislu, valja napomenuti kako i u Republici Hrvatskoj velika većina govornika regionalnih i manjinskih jezika stavlja poseban naglasak na ovu obvezu.

153. Na temelju navedenog, a u svjetlu spoznaja do kojih je došao tijekom terenskog posjeta, Odbor stručnjaka mora preispitati svoje prvobitno stajalište. U stvari, čini se kako su problemi prisutni čak i u onim gradovima i općinama u kojima je propisana ravnopravna i službena uporaba jezika. Odbor stručnjaka je posebno upozoren na stanje u određenim gradovima i općinama na području istočne Slavonije. Sudeći po spoznajama Odbora stručnjaka, natpisi na kojima bi naziv mjesta bio istaknut i na srpskom pismu ne postoje ni u jednom gradu ili općini na području Slavonije, a vjerojatno ni u čitavoj Hrvatskoj.

154. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza tek djelomice ispunjena i naglašava kako je njeno ispunjenje, s praktičnog stajališta, najjednostavnije u usporedbi s drugim obvezama postavljenim Poveljom.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na trenutno poduzimanje koraka radi promicanja uporabe dvojezičnih naziva mjesta.

Javne službe

“Stavak 3.

U pogledu javnih službi koje su osnovala tijela uprave ili drugih osoba koje nastupaju u njihovo ime, stranke se obvezuju da će na području na kojem se rabe regionalni ili manjinski jezici, a u skladu sa stanjem svakog jezika i u mjeri u kojoj je to realno moguće:”

“a) osigurati uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u obavljanju poslova tih službi.”

155. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 87.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako od hrvatskih vlasti nije dobio nikakve podatke o javnim službama koje su u nadležnosti lokalne samouprave i službama koje su u nadležnosti državnih ili županijskih vlasti (i u kojima, shodno tome, nije predviđena uporaba regionalnih ili manjinskih jezika). No, Odbor je svejedno zamijetio (vidi točku 88. prvog izvješća o ocjeni) kako su prema nalazima Studije o ustroju i djelovanju lokalne i regionalne demokracije, koju je Vijeće Europe 1998. godine izradilo u suradnji s hrvatskim vlastima, nadležnosti za javne djelatnosti raspoređene na sljedeći način:

- javne djelatnosti u isključivoj nadležnosti lokalne samouprave su, primjerice, vatrogastvo, socijalna zaštita, stambeno gospodarstvo, plinoopskrba, toplinarstvo, vodoopskrba i opskrba električnom energijom;
- glavna javna djelatnost koja je u isključivoj nadležnosti područne samouprave je upravljanje bolnicama;
- javne djelatnosti koje su u zajedničkoj nadležnosti lokalne i područne samouprave su zaštita obitelji, socijalne ustanove, vodoopskrba i odvodnja te odvoz i zbrinjavanje otpada.

156. Odbor stručnjaka je također napomenuo kako nije došao ni do kakvih spoznaja o javnim službama u čijem se radu rabi slovački, rusinski ili ukrajinski jezik (vidi točku 89. prvog izvješća o ocjeni). Stoga je Odbor stručnjaka ocijenio kako je ova obveza, kako se čini, djelomice ispunjena u odnosu na talijanski, srpski, mađarski i češki, ali ne i slovački, rusinski i ukrajinski jezik, te je hrvatski vlasti potaknuo da osiguraju uporabu odgovarajućih regionalnih ili manjinskih jezika u radu javnih službi.

157. Drugo periodično izvješće sadrži vrlo malo podataka o ovom pitanju (vidi posebice str. 35, 38 i 39). Tijekom posjeta Republici Hrvatskoj, Odboru stručnjaka je rečeno da Hrvatska elektroprivreda i Hrvatske pošte sustavno rabe jednojezične obrasce na hrvatskom. Odbor stručnjaka nije došao ni do kakvih spoznaja koje bi ukazivale na uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u radu javnih službi ove vrste.

158. Na temelju dobivenih podataka, Odbor stručnjaka mora zaključiti kako ova obveza nije ispunjena.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti na trenutno poduzimanje koraka kako bi osigurale uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u radu javnih službi te ih moli da u sljedećem periodičnom izvješću o tome iznesu opširne podatke.

Članak 11. – Sredstva javnog priopćavanja

“Stavak 1.

Stranke se obvezuju da će za korisnike regionalnih ili manjinskih jezika na područjima na kojima se ti jezici govore, a u skladu sa stanjem svakog jezika, u mjeri u kojoj su tijela javne vlasti bilo izravno ili neizravno nadležna, imaju ovlasti ili igraju određenu ulogu na tom području te poštujući načelo neovisnosti i samostalnosti sredstava javnog priopćavanja:

a)iii. ukoliko se radi o javnom radiju ili televiziji: osigurati odgovarajuće pretpostavke za ponudu programskih sadržaja na regionalnim ili manjinskim jezicima.”

159. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 93.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako članak 6. Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji sadrži odredbu prema kojoj je HRT dužan proizvoditi i objavljivati emisije informativnog sadržaja za korisnike regionalnih ili manjinskih jezika te da se na HRT-u prikazuje tjedni magazin pod nazivom “Prizma” (emisija Informativnog programa namijenjena pripadnicima nacionalnih manjina, u kojoj sudionici obično govore na regionalnom ili manjinskom jeziku, uz titlove na hrvatskom). U trenutku sastavljanja prvog izvješća, ta se emisija prikazivala radnim danom u ranim večernjim satima. Što se tiče radija, Odbor stručnjaka je zamijetio kako su hrvatske vlasti iznijele vrlo malo podataka o postojećim radijskim programima iako mu je bilo poznato kako se u stvari proizvode različite radijske emisije na većini regionalnih ili manjinskih jezika u pitanju. Odbor stručnjaka je ocijenio kako je ova obveza ispunjena u odnosu na talijanski, mađarski, češki i srpski jezik, ali je zaključio kako mu za ostale jezike nisu dostavljeni nikakvi podaci (vidi točku 94. prvog izvješća o ocjeni).

160. Ovo je pitanje razjašnjeno tijekom drugog kruga praćenja. Za početak, od prvog izvješća o ocjeni, doneseni su novi zakoni, točnije, Zakon o telekomunikacijama i novi Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. K tome, Republika Hrvatska je ratificirala Europsku konvenciju o prekograničnoj televiziji i Protokol o njenim izmjenama i dopunama.

161. U svom drugom periodičnom izvješću, hrvatska je Vlada također izvijestila o obvezama koje novi zakon nameće privatnim nakladnicima elektroničkih medija u pogledu prisutnosti regionalnih ili manjinskih jezika i promicanja razumijevanja prema nacionalnim manjinama u njihovim programskim sadržajima (vidi posebice str. 52 i 56 drugog periodičnog izvješća). Odbor stručnjaka smatra kako taj dio zakonodavstva zaslužuje svaku pohvalu, ali zapaža kako je u tom smislu hrvatska Vlada izvijestila o obvezi različitoj od one koju je zapravo preuzela i koja se izričito odnosi na javni radio i televiziju.

162. Što se tiče javne televizije, stanje se od prvog kruga praćenja nije promijenilo: “Prizma” je još uvijek jedina televizijska emisija za nacionalne manjine i prikazuje se jednom tjedno u istome formatu. Prema podacima koje je dostavila Vlada, jezici obuhvaćeni dijelom III. Povelje su 2001. godine u toj emisiji dobili sljedeću minutažu:

- češki: 239 minuta za 68 priloga;
- mađarski: 201 minuta za 61 prilog;
- talijanski: 312 minuta za 81 prilog;
- rusinski: 30 minuta za 9 priloga;

- srpski: 290 minuta za 70 priloga;
- slovački: 65 minuta za 16 priloga;
- ukrajinski: 88 minuta za 24 priloga.

U istoj godini, održana su i 48 razgovora s pripadnicima manjina, a ukupno je prikazana 51 emisija u trajanju od po 55 minuta (vidi str. 59 drugog periodičnog izvješća).

163. No, prema podacima dobivenim tijekom posjeta Republici Hrvatskoj, prisutnost u sredstvima javnog priopćavanja se u slučaju određenih jezika smanjila u usporedbi sa stanjem prije Domovinskog rata. Tako je već samo mađarski nekada mogao računati na pola sata tjedno na javnoj televiziji (u programu koji se do 1991. emitirao iz regionalnog studija Hrvatske televizije u Osijeku). Nadalje, nekoliko sugovornika se potužilo da "Prizma" predstavlja emisiju neprikladnog formata kojom se stvara folkloristička slika o regionalnim ili manjinskim jezicima u Republici Hrvatskoj. Spomenuti su i pregovori koji se s Vijećem za radio i televiziju vode radi proizvodnje zasebnih televizijskih emisija namijenjenih svakoj od manjina.

164. Odbor stručnjaka ponajprije naglašava iznimnu važnost televizije za zaštitu i promicanje regionalnih i manjinskih jezika u suvremenom društvu (vidi također točku 118. drugog izvješća Odbora stručnjaka o ocjeni primjene Povelje u Švicarskoj, ECRML (2004) 6). Valja također napomenuti kako prisutnost regionalnih ili manjinskih jezika u sredstvima javnog priopćavanja ima još jednu važnu svrhu, a to je podizanje javne svijesti o manjinskom stanovništvu (vidi također točku 39., 40. i 42. ovog izvješća). Stoga se može kazati kako "Prizma", zbog svog formata, regionalnim ili manjinskim jezicima pruža priliku za gotovo simboličnu izloženost na javnoj hrvatskoj televiziji jer ni jednom jeziku ne omogućuje razvoj samostalne i iole značajnije prisutnosti. K tome, korisnici određenog regionalnog ili manjinskog jezika ne mogu sa sigurnošću znati hoće li se njihov jezik pojaviti u određenoj emisiji "Prizme" i, ako hoće, kada. To umanjuje privlačnost, a samim time, i djelotvornost emitiranog sadržaja. Samostalna i značajnija prisutnost pojedinih jezika bila bi ostvariv cilj, što – kako se čini – potvrđuje i činjenica da je mađarski jezik u Hrvatskoj nekada mogao računati na pola sata emitiranja tjedno. U tom smislu, Odbor stručnjaka je sa zanimanjem primio vijest o gore spomenutim pregovorima.

165. Vodeći također računa o današnjim prilikama na području javnog priopćavanja i rastućoj važnosti javnih glasila u suvremenom društvu, Odbor stručnjaka mora izmijeniti svoj prijašnji zaključak te ocijeniti kako, što se tiče televizije, ova obveza nije ispunjena.

166. Što se tiče radija, Odbor stručnjaka sada raspolaže s više podataka. Na prvom se programu emitira jednosatna tjedna emisija za nacionalne manjine (subotom od 16,03 do 16,58). Emisija je višejezična, ali komentar je na hrvatskom. Njena glavna svrha je informiranje o djelatnostima vezanim u promicanje kulturnog života manjina, kao i o djelatnostima samih manjinskih udruga (vidi također str. 60 drugog periodičnog izvješća).

167. Nadalje, emisije za govornike regionalnih ili manjinskih jezika emitiraju se i na nekim regionalnim postajama. Tako redakcija za talijanski jezik Radio Rijeke svakog dana od 10.00 i od 12.00 sati emitira kratke novosti, a u 16.00 središnju informativnu emisiju u trajanju od 15 minuta. Na Radio Puli, redakcija za talijanski jezik od 10.00 i od 14.05 emitira kratke novosti, od 16,30 do 17.00 središnju informativnu emisiju od, a jednom mjesečno emisiju o amaterskim zborovima i glazbenim skupinama pripadnika talijanske manjine. Konačno na Radio Osijeku se svakog dana od 18.30 do 19.00 emitira program na mađarskom. Odboru stručnjaka je rečeno kako se na valovima Radio Osijeka može čuti i tjedna emisija na Slovačkom, dok se u Daruvaru emitira tjedna emisija na češkom. Što se tiče ostalih jezika, Odbor nije došao ni do kakvih spoznaja.

168. U svjetlu gore navedenog, Odbor stručnjaka smatra kako je, što se tiče javnog radija, ova obveza ispunjena u pogledu talijanskog, mađarskog, češkog i slovačkog jezika. Kada je riječ o srpskom, rusinskom i ukrajinskom, Odbor stručnjaka zamjećuje kako manjak podataka po svemu sudeći ukazuje na činjenicu da ova obveza možda nije ispunjena u slučaju tih jezika, ali poziva hrvatske vlasti da ovo pitanje razjasne u svom sljedećem periodičnom izvješću.

Odbor stručnjaka potiče hrvatske vlasti da u suradnji s govornicima regionalnih ili manjinskih jezika poduzmu neophodne mjere radi:

- razvoja televizijskih emisija za svaki pojedini jezik;***
- uvođenja ponude radijskih emisija na srpskom, rusinskom i ukrajinskom, i to prema modelima korištenim za druge jezika, ako takve emisije već ne postoje.***

“d) poticati i/ili olakšati proizvodnju i distribuciju zvukovnih i zvukovno-slikovnih ostvarenja na regionalnim ili manjinskim jezicima.”

169. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 95.), Odbor stručnjaka je ponajprije ustanovio kako, iako se sredstva za financiranje kulturnih djelatnosti pripadnika manjina mogu koristiti i za proizvodnju i distribuciju radijskih i televizijskih ostvarenja, nije došao ni do kakvih spoznaja koje bi ukazivale na činjenicu da je za te projekte odobrena novčana potpora ili način na koji je ta potpora oglašena. Odbor stručnjaka je stoga zaključio kako se ova obveza ne može smatrati ispunjenom, te je hrvatske vlasti potaknuo na uvođenje mjera kojima će se omogućiti financiranje proizvodnje zvukovnih i zvukovno-slikovnih ostvarenja na regionalnim ili manjinskim jezicima.

170. Drugo periodično izvješće ne sadrži nikakve podatke po tom pitanju. Međutim, Odbor stručnjaka je tijekom posjeta Republici Hrvatskoj iz više izvora došao do spoznaja koje jednoglasno ukazuju na izostanak bilo kakvih mjera na tom području. Primjerice, država ne daje nikakvu potporu za proizvodnju zvukovno-slikovnih sadržaja za polusatnu tjednu emisiju na mađarskom jeziku, koju jedna komercijalna televizijska postaja u Osijeku financira vlastitim sredstvima.

171. Odbor stručnjaka smatra kako ova obveza nije ispunjena.

Odbor stručnjaka snažno poziva hrvatske vlasti na uvođenje mjera kojima će se omogućiti financiranje proizvodnje zvukovnih i zvukovno-slikovnih ostvarenja na regionalnim ili manjinskim jezicima.

“e) ii. poticati i/ili olakšati objavljivanje novinskih članaka na regionalnim ili manjinskim jezicima na redovnoj osnovi.”

172. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi poglavito točku 98.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako se objavljuje čitav niz tiskovina (novina, časopisa itd.) na manjinskim jezicima, i to uz potporu osiguranu u okviru novčane pomoći za kulturnu djelatnost pripadnika manjina. No, Odbor stručnjaka nije mogao utvrditi stanje u slučaju svih jezika obuhvaćenih ovom obvezom niti je mogao ustanoviti koji se programi novčane potpore koriste u tu svrhu. Stoga je zaključio kako bi Vladin ured za nacionalne manjine trebao usvojiti transparentan pristup kako bi postalo razvidno da se novčana potpora odobrava za objavu novinskih članaka u slučaju svih jezika o kojima je ovdje riječ.

173. Drugo periodično izvješće ne sadrži nikakve podatke o tisku.

174. Odbor stručnjaka ocjenjuje kako je ova obveza ispunjena u pogledu mađarskog jer Vlada subvencionira više redovnih tiskovina na tom jeziku. U ovome trenutku, čini se kako je ova obveza ispunjena i u slučaju talijanskog, iako je Odboru stručnjaka rečeno kako je 2001. znatno smanjena novčana potpora za tiskovine na talijanskom jeziku, a osobito za dnevnik “La voce del popolo”. Odbor stručnjaka je stoga zabrinut zbog činjenice da bi novčane teškoće s kojima se od 2001. suočavaju tiskovine na talijanskom u budućnosti mogle imati štetne posljedice po ispunjenje ove obveze u pogledu tog jezika.

175. Što se tiče ostalih jezika, stanje je, čini se, nezadovoljavajuće. U slučaju srpskog jezika, rečeno je kako za tiskovine na tom jeziku ne postoji baš nikakva potpora. Isto tako, čini se kako nema potpore ni za redovnu objavu novinskih članaka na slovačkom, rusinskom ili ukrajinskom.

176. Konačno, što se tiče češkog jezika, spoznaje do kojih je došao Odbor stručnjaka nisu mu dostatne ni za kakvu ocjenu stanja.

177. Odbor stručnjaka stoga smatra kako ova obveza nije ispunjena u slučaju srpskog, slovačkog, rusinskog i ukrajinskog jezika, a pozdravio bi opširnije podatke o stvarnom stanju u pogledu tiskovina na češkom jeziku.

Odbor stručnjaka poziva hrvatske vlasti na poduzimanje neophodnih mjera radi poticanja i/ili omogućavanja objave novinskih članaka na srpskom, slovačkom, rusinskom i ukrajinskom jeziku na redovnoj osnovi.

“Stavak 3.

Stranke se obvezuju osigurati zastupanje interesa ili vođenje računa o interesima regionalnih ili manjinskih jezika u okviru tijela koja će se sukladno zakonu osnovati sa zadaćom pružanja jamstva za slobodu i pluralizam u sredstvima javnog priopćavanja.”

178. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 100.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako od hrvatskih vlasti nije dobio nikakve podatke o tome kako se ova obveza ispunjava, bilo s pravnog ili s praktičnog stajališta, te je ocijenio kako bi hrvatske vlasti mogle potaknuti ili stvoriti posebne pretpostavke za sudjelovanje korisnika regionalnih ili manjinskih jezika u tijelima zaduženim za jamčenje slobode i pluralizma u sredstvima javnog priopćavanja.

179. Vijeće za radio i televiziju je neovisno tijelo nadležno za dodjelu koncesija za obavljanje djelatnosti radija i televizije i, kako se čini, tijelo na koje se ova odredba i odnosi. Prema članku 5. Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji, u ostvarenju programskih načela, HRT je dužan proizvoditi i/ili objavljivati posebne emisije namijenjene informiranju pripadnika nacionalnih manjina. Odbor stručnjaka je došao do spoznaja koje ukazuju na to da u Vijeću za radio i televiziju trenutno sjedi jedan član Savjeta za nacionalne manjine. Međutim, nije jasno da li taj član zaista zastupa interese korisnika regionalnih ili manjinskih jezika.

180. Iako ovaj stavak ne treba provoditi na način da svaki pojedini jezik obuhvaćen Dijelom III. ima svog vlastitog zastupnika u dotičnim tijelima, potrebna je uspostava odgovarajućih sustava ili postupaka kojima će se osigurati stvarno zastupanje ili vođenje računa o interesima govornika svakog od jezika na koje se primjenjuje Dio III. Povelje. Odbor stručnjaka bi u sljedećem periodičnom izvješću pozdravio podatke o tome u kojoj je mjeri to ostvareno u praksi, i to u pogledu svakog jezika obuhvaćenog dijelom III.

Članak 12. – Kulturne djelatnosti i ustanove

“Stavak 1.

U pogledu kulturnih djelatnosti i ustanova – posebice knjižnica, videoteka, kulturnih centara, muzeja, arhiva, akademija, kazališta i kina, kao i književnog stvaralaštva i filmske proizvodnje te raznih oblika kulturnog izražavanja na materinskom jeziku, festivala i kulturne industrije, uključujući, između ostaloga, uporabu novih tehnologija – stranke se obvezuju da će na području na kojem se ti jezici rabe, a u mjeri u kojoj su tijela javne vlasti nadležna, imaju ovlasti ili igraju određenu ulogu na tom području:

“f) poticati izravno sudjelovanje predstavnika korisnika odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika u stvaranju pretpostavki i planiranju kulturnih djelatnosti;”

181. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 102.), Odbor stručnjaka je napomenuo da, ako Ministarstvo kulture sufinanciranjem manjinskih glasila i narodne umjetnosti potiče izravno sudjelovanje predstavnika određenih regionalnih i manjinskih jezika u planiranju kulturnih djelatnosti, dobiveni podaci ne sadrže nikakve naznake stvarnog sudjelovanja u raspodjeli financijske potpore u Ministarstvu kulture, Uredu za nacionalne manjine ili drugim tijelima koja stvaraju pretpostavke za kulturne djelatnosti ili ih planiranju. Odbor stručnjaka je stoga zaključio kako je ova obveza tek djelomice ispunjena i preporučio hrvatskim vlastima da predstavnike regionalnih ili manjinskih jezika aktivno uključe u tijela nadležna za donošenje odluka o priređivanju i odobravanju novčanih potpora za kulturne djelatnosti.

182. Odbor stručnjaka je upoznat s osnivanjem Savjeta za nacionalne manjine. To tijelo odlučuje o dodjeli sredstava za kulturne projekte bitne za jezike obuhvaćene dijelom III., i to na temelju javnog nadmetanja i objave poziva na podnošenje projektnih prijedloga.

183. Odbor stručnjaka smatra kako je ova obveza ispunjena.

“g) poticati i/ili olakšati osnivanje jednog ili više tijela nadležnih za sakupljanje, pohranu primjeraka, predstavljanje ili objavljivanje djela ostvarenih na regionalnim ili manjinskim jezicima.”

184. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 103.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako se sva pisana djela koja su objavljena, uključujući ostvarenja na manjinskim jezicima, čuvaju u hrvatskim arhivima i kako je svaki nakladnik, u skladu sa Zakonom o knjižnicama, dužan dostaviti primjerke objavljene građe Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Odbor je stoga zaključio kako je ova obveza ispunjena u odnosu na pisana ostvarenja, ali je naglasio kako nema nikakvih spoznaja o zvukovnim ili zvukovno-slikovnim ostvarenjima.

185. Povrh spoznaja do kojih je Odbor stručnjaka došao u prvom krugu praćenja, u drugom se periodičnom izvješću (vidi str. 65) spominje uloga koju na tom području igraju velike nakladničke kuće određenih nacionalnih manjina, kao što su “Edit” u Rijeci, “Jednota” u Daruvaru i “Prosvjeta” u Zagrebu. Međutim, opet nema nikakvog izričitog spomena zvukovnih ili zvukovno-slikovnih ostvarenja. Dakako, to se može promatrati u svjetlu gore spomenutih manjkavosti vezanih uz potporu za proizvodnju tih ostvarenja (vidi točke 169. do 171. ovog izvješća).

186. Odbor stručnjaka stoga smatra kako je ova obveza ispunjena kada je riječ o pisanim ostvarenjima, ali ne i u slučaju zvukovnih i zvukovno-slikovnih uradaka.

Članak 13. – Gospodarski i društveni život

“Stavak 1.

U pogledu gospodarskih i društvenih djelatnosti, stranke se obvezuju da će na čitavom državnom području:

“b) zabraniti da se u unutarnje akte trgovačkih društava i osobne isprave uvrštavaju bilo kakve odredbe kojima se isključuje ili ograničava uporaba regionalnih ili manjinskih jezika, barem među korisnicima istog jezika;”

187. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 105.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako mjerodavno zakonodavstvo ne sadrži nikakvu odredbu koja bi spriječila uporabu manjinskih jezika u unutarnjim aktima trgovačkih društava i osobnim ispravama, ali ni bilo kakvu zabranu uvrštavanja odredaba kojima bi se takva uporaba regionalnih ili manjinskih jezika isključila ili ograničila. Odbor stručnjaka je naglasio kako mora postojati izričita zabrana uvrštenja takvih odredaba u unutarnje akte trgovačkih društava i osobne isprave, pa je stoga zaključio kako ova obveza nije ispunjena.

188. U svom drugom periodičnom izvješću (vidi str. 65.), Vlada u osnovi drži kako odredbe koje nalaže preuzimanje ove obveze ne postoje zbog toga što ne postoje ni odredbe koje bi se njima trebale zabraniti. Shodno tome, nema ni potrebe za ozakonjenjem takve zabrane.

189. Odbor stručnjaka napominje kako se člankom 14. Ustava Republike Hrvatske zabranjuje svaka diskriminacija, pa tako i na temelju jezika. Prema članku 106. stavak 1. Kaznenog zakona, tko zbog razlike u, između ostaloga, jeziku uskrati ili ograniči slobodu ili pravo čovjeka i građanina utvrđeno ustavom, zakonom ili drugim propisom, kaznit će se kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina. Nadalje, sukladno članku 6. stavak 3. Kaznenog zakona, novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine zapriječena je za svakoga tko suprotno propisima o uporabi jezika i pisma uskrati ili ograniči građaninu njegovo pravo služenja vlastitim jezikom i pismom.

190. Odbor stručnjaka smatra kako je ova obveza ispunjena.

“c) suprotstaviti se postupcima zamišljenim radi odvratanja od uporabe regionalnih ili manjinskih jezika u vezi s gospodarskim ili društvenim djelatnostima;”

191. U svom prvom izvješću o ocjeni (vidi točku 106.), Odbor stručnjaka je napomenuo kako nema podataka o tome kako bi se vlasti suprotstavile postupcima zamišljenim radi odvratanja od uporabe manjinskih jezika. Stoga je Odbor stručnjaka potaknuo vlasti da posebnim mjerama zajamče

suprotstavljanje postupcima čiji je cilj odvratanje od uporabe regionalnih ili manjinskih jezika u vezi s gospodarskim i društvenim djelatnostima.

192. U drugom periodičnom izvješću nisu sadržani nikakvi konkretni podaci po tom pitanju, što znači da se hrvatske vlasti ni u prvom ni u drugom krugu praćenja nisu osvrnule na ispunjenje ove obveze.

193. Odbor stručnjaka nije uočio nikakve postupke na koje bi se odnosila ova odredba, niti je došao do bilo kakvih spoznaja o mjerama zamišljenim radi njihovog sprječavanja. Stoga Odbor stručnjaka nije u mogućnosti donijeti nikakav zaključak o ispunjenju ove obveze, te poziva hrvatske vlasti da se na nju osvrnu u sljedećem periodičnom izvješću.

Glava 3. Zaključci

3.1. Zaključci Odbora stručnjaka o tome kako su hrvatske vlasti reagirale na preporuke Odbora ministara

194. U svojoj Preporuci br. RecChL(2001) 2 o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima od strane Republike Hrvatske (koju je donio na svojoj 765. sjednici održanoj 19. rujna 2001.), Odbor ministara je hrvatskim vlastima iznio niz konkretnih preporuka na temelju prvog izvješća o ocjeni Odbora stručnjaka. Odbor stručnjaka u nastavku iznosi svoju ocjenu načina na koji su hrvatske vlasti reagirale na te preporuke. Najprije se navodi svaka od preporuka, nakon čega slijedi mišljenje Odbora stručnjaka o njenoj provedbi.

Preporuka br. 1:

“donijeti i djelotvorno primijeniti pravne akte i propise potrebne za provedbu postojećih ustavnih odredaba i temeljnih zakona čiji je cilj zaštita i osiguranje uporabe regionalnih ili manjinskih jezika;”

195. Od prvog kruga praćenja doneseni su važni novi zakoni (vidi posebice točku 23. i 28. ovog izvješća). Novo zakonodavstvo je nužan prvi korak u provedbi preuzetih obveza. Međutim, rezultati njegove primjene u nekoliko slučajeva još uvijek nisu u skladu s obvezama koje je Republika Hrvatska preuzela prema Povelji (vidi npr. točke 108.-111., 140.-144. i 155.-158. ovog izvješća).

Preporuka br. 2:

“pravnim sredstvima uspostaviti odgovarajuću institucionalnu infrastrukturu za nastavu na regionalnim ili manjinskim jezicima i njihovu poduku u skladu s obvezama Hrvatske na temelju članka 8. Povelje te posebice osigurati dovoljno nastavnih materijala i obuku nastavnika za regionalne ili manjinske jezike;”

196. 2000. je godine donesen novi Zakon o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, a određeni je napredak ostvaren osobito u pogledu utvrđivanja nadležnosti (vidi npr. točku 73. ovog izvješća u vezi s predškolskim odgojem i naobrazbom). No, i na tom području još uvijek postoji nekoliko nedostataka. Na određenim stupnjevima za neke jezike nije uspostavljena nikakva infrastruktura (vidi npr. točku 75. i 82. ovog izvješća). U drugim slučajevima, odgoj i obrazovanje na području manjinskih jezika ostvaruje se isključivo izvan okvira redovne nastave, zbog čega su učenici pripadnici manjina izloženi znatnom dodatnom opterećenju (vidi točku 30. i 78. ovog izvješća). K tome, ozbiljne su teškoće i dalje prisutne kada je riječ o nastavnim materijalima i izobrazbi nastavnika (vidi točke 68.-71. i 104.-107. ovog izvješća).

Preporuka br. 3:

“stvoriti institucionalne mehanizme kojima će se poticati izravno sudjelovanje osoba koje se služe regionalnim ili manjinskim jezicima u planiranju, financiranju i organiziranju kulturnih aktivnosti i na području javnog priopćavanja;”

197. Možemo zaključiti kako je odgovarajući mehanizam u odnosu na kulturne djelatnosti uspostavljen, poglavito zahvaljujući zadaći povjerenoj Savjetu za nacionalne manjine (vidi posebice točku 21. i 180. ovog izvješća). Stanje je, međutim, i dalje nejasno kada je riječ o sredstvima javnog priopćavanja (vidi posebice točke 178.-180. ovog izvješća).

Preporuka br. 4:

“stvoriti potrebnu pravnu osnovu za službenu uporabu regionalnih ili manjinskih jezika u državnoj i regionalnoj upravi kao i na sudovima te posebice izbjegavati prepuštanje izbora lokalnim vlastima gdje će se primjenjivati članci 9. i 10. Povelje;”

198. Zakonom o ravnopravnoj i službenoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina iz 2000. i novim Ustavnim zakonom i pravima nacionalnih manjina iz 2002. postavljena je sveobuhvatnija pravna osnova za službenu uporabu regionalnih ili manjinskih jezika. Točnije, potonjim su zakonom ublaženi uvjeti za propisivanje ravnopravne i službene uporabe regionalnih ili manjinskih jezika jer je

smanjen najmanji udio pripadnika manjine u ukupnom stanovništvu koji je potreban u tu svrhu (vidi točku 23. ovog izvješća). Međutim, još su uvijek prisutni slučajevi na koje se ne primjenjuje niti jedno od automatskih mjerila predviđenih spomenutim zakonskim okvirom i u kojima je primjena odredaba Povelje, a poglavito članka 9. i 10., još uvijek prepuštena diskrecionoj odluci lokalnih vlasti, čak i onda kada se jezik odlikuje značajnom i tradicionalnom prisutnošću (vidi točku 60. ovog izvješća). Nadalje, zbog zajedničkog učinka primjene spomenutog praga i ovlasti proizvoljnog odlučivanja koja je prepuštena lokalnim vlastima, takvi slučajevi izlaze iz okvira zaštite predviđene Dijelom III. Povelje (vidi točke. 59.-62. ovog izvješća).

Preporuka br. 5:

“preispitati administrativne podjele napravljene od 1992. kako bi se prevladale prepreke promicanju regionalnih ili manjinskih jezika stvorene ovim novouvedenim administrativnim podjelama;”

199. Odbor stručnjaka nije došao ni do kakvih spoznaja o preispitivanjima koja bi imala učinka na stanje regionalnih ili manjinskih jezika. U slučaju područja na kojima se govori mađarski jezik, izostanak preispitivanja doveo je do zadržavanja nezadovoljavajućeg stanja (vidi točku 19. ovog izvješća).

Preporuka br. 6:

“ojačati svoje mehanizme za nadzor nad provedbom svojih obveza, i na taj način osigurati sveobuhvatnije informacije;”

200. Na ovom je području ostvaren znatan napredak, a više tijela danas igra istaknutu ili, u odnosu na prethodno stanje, aktivniju ulogu u nadzoru nad izvršenjem obveza iz Povelje (vidi točku 21. ovog izvješća).

Preporuka br. 7:

“javno objavljivati svoja periodična izvješća o primjeni Povelje i tako osigurati da organizacije i osobe kojih se to tiče budu upoznaei s pravima i dužnostima utvrđenim Poveljom, kao i s njenom provedbom;”

201. Drugo periodično izvješće je objavljeno na internetskim stranicama Ministarstva pravosuđa, a tiskani su primjerci poslani i udrugama osoba koje se služe regionalnim ili manjinskim jezicima. Međutim, Odbor stručnjaka je od predstavnika govornika nekih od jezika u pitanju čuo pritužbe da izvješće nije stavljeno na uvid najširoj javnosti (vidi točku 12. ovog izvješća).

Preporuka br. 8:

“osigurati odgovarajuća novčana sredstva za provedbu mjera zamišljenih radi pridržavanja obveza preuzetih prema Povelji.”

202. Odbor stručnjaka nije dobio opširnije podatke o ovom pitanju. No, spoznaje do kojih je došao daju naslutiti kako su sredstva koja se izdvajaju u ovu svrhu i dalje na nezadovoljavajućoj razini, posebice na području osiguravanja nastavnih materijala i izobrazbe nastavnika (vidi točke 68.-71. i 102.-107. ovog izvješća).

3.2. Nalazi Odbora stručnjaka u drugom krugu praćenja

A. Mnogobrojne i značajne zakonske mjere koje je Hrvatska donijela od prvog kruga praćenja svakako ukazuju na pojačano zalaganje za zaštitu i promicanje regionalnih i manjinskih jezika. Valja također napomenuti kako su u Hrvatskoj sada prisutne povoljnije okolnosti za razvoj jezične i kulturne raznolikosti. Zbog toga se i terenski posjet odvijao u daleko pozitivnijem ozračju u usporedbi s prvim krugom praćenja. K tome, u odnosu na ranija iskustva, Odbor stručnjaka je imao više koristi iz šireg protoka informacija i bolje komunikacije s hrvatskim vlastima.

B. Unatoč ovim pomacima, izmijenjenim i obogaćenim zakonskim okvirom nije riješeno glavno pitanje koje i dalje proistječe iz hrvatskog instrumenta o ratifikaciji Povelje. Kao prvo, Odbor stručnjaka

još uvijek ne raspolaže cjelovitom slikom o područjima na kojima je, na temelju primjene jednog od automatskih mjerila predviđenih zakonom, propisana službena uporaba dotičnih regionalnih ili manjinskih jezika u skladu s hrvatskim zakonom. Kao drugo, ako je tumačimo u širem smislu i u svezi s odredbama mjerodavnih domaćih zakona, primjena izjave priložene instrumentu o ratifikaciji bi za posljedicu imala situaciju u kojoj je, kada ni jedno od automatskih mjerila (tj. prag od jedne trećine stanovništva ili primjena međunarodnog ugovora) nije primjenjivo, odluka o propisivanju ravnopravne i službene uporabe jezika u nadležnosti lokalnih vlasti. Dakle, u tim bi slučajevima odluka o primjeni Dijela III. bila prepuštena lokalnoj samoupravi. To ne samo da bi stvorilo problematičnu neizvjesnost u pogledu točnog teritorijalnog opsega Dijela III., već bi u praksi dovelo (a u stvari već i dovodi) i do isključivanja niza područja na kojima postoji znatna i tradicionalna prisutnost određenih jezika iz zaštite predviđene dijelom III., a posebice u odnosu na članak 9. i 10. Povelje. Mišljenje Odbora stručnjaka je da država, ako je u svom instrumentu o ratifikaciji odlučila odrediti područja na koja se primjenjuje Dio III., to treba učiniti na jasan način. Shodno tome, hrvatska bi Vlada u svjetlu toga trebala preispitati spomenutu izjavu.

C. Što se tiče općeg stanja regionalnih ili manjinskih jezika u Republici Hrvatskoj, Odbor stručnjaka je zapazio da su svi bez iznimke pogođeni zabrinjavajućim opadanjem broja govornika. Sljedeće bi zaključke stoga valjalo tumačiti i u svjetlu te činjenice.

D. Stanje talijanskog jezika je, u cjelini gledano, razmjerno dobro, između ostaloga, i zahvaljujući potpori koju mu daje većina jedinica lokalne samouprave na području istarskog poluotoka, kao i novčanoj pomoći talijanskih vlasti. Međutim, Odbor stručnjaka je bio prisiljen izmijeniti neke od svojih prijašnjih zaključaka jer je u drugom krugu praćenja postalo očito kako određene obveze nisu ispunjene ni u slučaju talijanskog jezika. Konačno, Odbor stručnjaka je među govornicima zapazio posebnu zabrinutost zbog položaja talijanskog jezika u Rijeci, točnije, zbog njegove slabe priznatosti u ovom gradu, i to unatoč činjenici da je upravo u njemu smještena većina važnih ustanova za govornike talijanskog.

E. Kada je riječ o mađarskom jeziku, nekoliko obveza preuzetih prema Povelji ispunjeno je zahvaljujući novčanoj potpori koja pristizuje iz Mađarske u okviru s time povezanog dvostranog ugovora. No, po određenim pitanjima, stanje ovog jezika se pogoršalo u odnosu na okolnosti prisutne za vrijeme bivše Jugoslavije. Isto tako, mađarski jezik je osobito pogođen društvenim i gospodarskim posljedicama nedavnog Domovinskog rata jer se prostor na kojemu je ovaj jezik tradicionalno prisutan ubraja među područja koja su pretrpjela najteže posljedice žestokih borbi, osobito onih iz 1991. Nadalje, službena uporaba mađarskog nije priznata u Belom Manastiru, iako se radi jednom od glavnih upravnih središta na području na kojem taj jezik bilježi značajnu i tradicionalnu prisutnost.

F. Češki jezik izvlači korist iz prilično široke ponude na području odgoja i obrazovanja i dobre potpore na području kulture. No, ovaj jezik osobito pati zbog izostanka priznanja službene uporabe u Daruvaru, njegovom glavnom uporištu. U tom gradu, lokalne su vlasti ukinule čak i jezične povlastice koje su Česi uživali do prije nekoliko godina, posebice kada je riječ o poslovima s upravnim tijelima.

G. Svi regionalni i manjinski jezici koji nisu u toliko širokoj uporabi (slovački, rusinski i ukrajinski) su, kako se čini, u prilično osjetljivom položaju, a Odbor stručnjaka je u vezi s njima uočio ozbiljne probleme, posebice na ključnom području odgoja i obrazovanja. Posebno se valja osvrnuti na rusinski jer se taj jezik, za razliku od ostalih, ne može osloniti čak ni na potporu neke treće zemlje. Stoga je potrebno razviti tijesnu suradnju s drugim državama u kojima je prisutan rusinski jezik (za početak, s mađarskom i slovačkom), a sve u cilju jačanja njegovog položaja putem usklađenih inicijativa na europskoj razini.

H. Što se tiče srpskog, jezično se pitanje može teško odvojiti od šireg problema vezanog uz prisutnost govornika srpskog u Hrvatskoj. Iako se međukulturni dijalog u nekim područjima znatno poboljšao, u ostalim područjima srpski jezik i kultura i dalje trpe posljedice netrpeljivosti, mržnje i predrasuda zbog nedavnih ratnih zbivanja koja su ostavila duboke ožiljke u hrvatskom društvu. Određena novija događanja ohrabruju i, kako se čini, idu u pravome smjeru, ali potrebno je učiniti još dosta toga kako bi se srpska kultura i pismo u Hrvatskoj predstavili većinskom hrvatskom stanovništvu kao sastavni dio kulturne i jezične baštine Hrvatske. Čini se kako je u tom smislu jedna od prioritarnih zadaća uključivanje sadržaja vezanih uz tu kulturu i pismo u nastavni plan i program za hrvatske učenike, uz neophodno upućivanje na druge regionalne ili manjinske jezike i kulture koje su

tradicionalno prisutne u Republici Hrvatskoj. Isto tako, čini se kako su hitno potrebne i dodatne mjere podizanja razine svijesti među većinskim stanovništvom.

I. Što se tiče slovenskog jezika, hrvatske su vlasti izrazile stajalište da bi se slovenski u Hrvatskoj trebao smatrati neteritorijalnim jezikom, tako da bi bio obuhvaćen rezervom koju je Hrvatska izrazila u odnosu na članak 7. stavak 5. Povelje. S druge strane, Odbor stručnjaka je od predstavnika govornika slovenskog došao do spoznaja koje ukazuju na tradicionalnu prisutnost slovenskog u Hrvatskoj kao teritorijalnog jezika, barem što se tiče određenih područja uz granicu sa Slovenijom.

J. Na području odgoja i obrazovanja, Odbor stručnjaka je ustanovio kako su u slučaju nekih od jezika koji nisu u toliko širokoj uporabi i dalje prisutne ozbiljne strukturne teškoće: tako se za govornike rusinskog i ukrajinskog jezika još uvijek ne ostvaruju programi predškolskog odgoja, a niti ti jezici niti Slovački nisu uključeni u sustav srednjoškolskog obrazovanja. U ostalim slučajevima, odgoj i obrazovanje na području manjinskih jezika ostvaruju se isključivo izvan okvira redovne nastave, zbog čega su učenici pripadnici manjina izloženi znatnom dodatnom opterećenju. Ostali problemi koje je uočio Odbor stručnjaka odnose se prvenstveno na ozbiljno pitanje udžbenika za potrebe obrazovanja pripadnika manjina i izostanak strukturnih mjera za izobrazbu nastavnika. U vezi s potonjim pitanjem, Odbor ocjenjuje kako postoji prijeka potreba za točnim planiranjem.

K. Što se tiče pravosuđa i uprave, osim gore spomenutog temeljnog problema nemogućnosti primjene članka 9. i 10. u slučajevima u kojima lokalne vlasti nisu propisale ravnopravnu i službenu uporabu jezika, Odbor stručnjaka smatra kako je većina obveza koje je Hrvatska preuzela na temelju članka 9. u odnosu na gotovo sve jezike ispunjena tek na formalnoj razini jer su službene domaće odredbe rijetko popraćene određenim stupnjem praktične provedbe. Na području uprave, Odbor stručnjaka smatra kako je mogućnost govornika da se u poslovima s lokalnim ograncima državne uprave služe svojim regionalnim ili manjinskim jezikom još uvijek ograničena i ne uživa dovoljnu potporu. Potrebne su hitne mjere kako bi se pravosudnim tijelima i državnoj upravi omogućilo pridržavanje obveza koje je Hrvatska odlučila preuzeti.

L. Odbor stručnjaka je također uočio znatne manjkavosti vezane uz uporabu dvojezičnih naziva mjesta te je posebice zamijetio da, prema njegovim spoznajama, u Republici Hrvatskoj – kako se čini – ne postoje natpisi na kojima bi naziv mjesta bio istaknut i na srpskom pismu. U tom smislu, Odbor stručnjaka naglašava važnost ove obveze za jačanje uočljivosti regionalnih ili manjinskih jezika.

M. Odbor stručnjaka opetovano ističe iznimnu važnost sredstava javnog priopćavanja, a posebice elektroničkih medija, za zaštitu i promicanje regionalnih ili manjinskih jezika u suvremenom društvu. U Hrvatskoj je prisutnost regionalnih ili manjinskih jezika na javnoj televiziji još uvijek nedostatna, a čini se i kako lokalne radijske postaje u svom radu ne izlaze ususret baš svim jezicima o kojima je ovdje riječ. Stanje je osobito nezadovoljavajuće za one govornike koji imaju slab ili nemaju nikakav pristup emisijama na njihovom jeziku.

N. Što se tiče talijanskog jezika, valja spomenuti i slovenske televizijske i radijske postaje s programom na talijanskom jeziku. Naime, otkako su Slovenije i Hrvatska stekle neovisnost, te postaje više nisu u mogućnosti pokriti sva hrvatska područja na kojima žive govornici talijanskog, što su nekada mogle. Odbor stručnjaka je zamijetio kako je među govornicima talijanskog prisutna velika želja da im se ponovno omogući gledanje i slušanje programa spomenutih televizijskih i radijskih postaja u čitavom hrvatskom Dijelu Istre i na području Grada Rijeke.

O. Odbor stručnjaka je svjestan činjenice da su hrvatske vlasti izrazile rezervu u odnosu na članak 7. stavak 5. Povelje, zbog čega se Povelja ne primjenjuje na romski jezik. No, prema spoznajama do kojih je Odbor stručnjaka došao tijekom svog posjeta Republici Hrvatskoj, hrvatske su vlasti pokrenule nekoliko inicijativa radi promicanja romskog jezika (vidi točku 14. ovog izvješća). Odbor stručnjaka pozdravlja ove pozitivne naznake koje bi mogle otvoriti vrata novom pristupu promicanju i zaštiti romskog jezika u Republici Hrvatskoj.

Hrvatska je Vlada pozvana komentirati sadržaj ovog izvješća u skladu s člankom 16. stavak 3. Povelje. Ti su komentari primljeni i priloženi u Prilogu II.

Na temelju ovog izvješća i svojih nalaza, Odbor stručnjaka je svoje prijedloge iznio Odboru ministara radi upućivanja preporuka Hrvatskoj. Istodobno, naglasio je kako bi hrvatske vlasti, osim tih općih preporuka, trebale povesti računa o detaljnijim opažanjima sadržanim u glavnom dijelu izvješća.

Na svojoj 936oj sjednici održanoj 7. rujna 2005. godine, Odbor ministara donio je Preporuku upućenu Hrvatskoj, a koja je sadržana u Dijelu B) ovog dokumenta.

Prilog I: Instrument o ratifikaciji Povelje od strane Republike Hrvatske

Rezerva sadržana u instrumentu o ratifikaciji, pohranjenom 5. studenog 1997. – izv. hrv./eng.

Sukladno članku 21. Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Republika Hrvatska izjavljuje da se u odnosu na Republiku Hrvatsku neće primjenjivati odredbe članka 7. stavak 5. Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima.

Obuhvaćeno razdoblje: 01.03.98 -

Prethodna izjava se odnosi na članak: 7

Izjava sadržana u instrumentu o ratifikaciji, položenom 5. studenog 1997. – izv. hrv./eng.

Na temelju članka 2. stavka 2. i članka 3. stavka 1. Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Republika Hrvatska izjavljuje da će u odnosu na talijanski, srpski, mađarski, češki, slovački, rusinski i ukrajinski jezik primjenjivati sljedeće odredbe Povelje:

- iz članka 8.:

stavak 1. podstavci a (iii.), b (iv.), c (iv.), d (iv), e (ii.), f (ii.), g, h;

- iz članka 9.:

stavak 1. podstavci a (ii.) a (iv.), b) (ii.) b (iii.), c (ii.) c (iii.), d;

stavak 2. podstavak a;

- iz članka 10.:

stavak 1., podstavci a (iii.) a (iv.), b, c;

stavak 2., podstavci a, b, c, d, g;

stavak 3., podstavci a, b, c;

stavak 5.;

- iz članka 11.:

stavak 1., podstavci a (iii.), d, e (ii.);

stavak 2.;

stavak 3.;

- iz članka 12.:

stavak 1., podstavci a, f, g;

- iz članka 13.:

stavak 1., podstavci a, b, c;

- članak 14.

Obuhvaćeno razdoblje: 01.03.98. –

Prethodna izjava se odnosi na članak (članke): 10., 11., 12., 13., 14., 2., 3., 8., 9.

Izjava sadržana u instrumentu o ratifikaciji, položenom 5. studenog 1997. – izv. hrv./eng.

U odnosu na članaka 1. stavak b) Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima Republika Hrvatska izjavljuje prema hrvatskom zakonodavstvu pojam »teritorij na kojem se upotrebljavaju regionalni ili manjinski jezici« odnosi na ona područja na kojima su, na temelju članka 12. Ustava Republike Hrvatske i članaka 7. i 8. Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina, jedinice lokalne samouprave svojim statutima uvele službenu uporabu manjinskog jezika.

Obuhvaćeno razdoblje: 01.03.98. -

Prethodna izjava se odnosi na članak: 1.

Prilog II: Komentari Vlade Republike Hrvatske

Uprava za međunarodnu pravnu
pomoć, suradnju i ljudska prava

KLASA: 910-01/04-01/882
URBROJ: 514-05-04/1-05-7

Zagreb, 16. ožujak 2005. godine

STALNO PREDSTAVNIŠTVO REPUBLIKE
HRVATSKE PRI VIJEĆU EUROPE

STRASBOURG

**PREDMET: Očitovanje na mišljenje Odbora stručnjaka
o II izvješću RH o primjeni Europske povelje
o regionalnim ili manjinskim jezicima
- dostavlja se**

Poštovani,

U odnosu na preporuke Odbora stručnjaka na II. Izvješće Republike Hrvatske o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima ističe se kako slijedi.

- U II Izvješću Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima navedeni su podaci o sudjelovanju pojedinih manjina u stanovništvu kao i broj govornika pojedenih manjinskih jezika. Iz prikazanih podataka očito je da je u odnosu na popis stanovništva proveden 1991. godine, u 2001. godini došlo do ukupnog smanjivanja zastupljenosti nacionalnih manjina u stanovništvu, pa slijedom navedenog i do smanjivanja broja govornika pojedinog manjinskog jezika.

Razlozi tome su višestruki. U prvom redu ističe se da je prema popisu stanovništva iz 2001. godine, u Republici Hrvatskoj preko tri stotine tisuća stanovnika manje u odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine. Razlozi smanjenja broja stanovnika nalaze se s jedne strane u smanjenoj stopi nataliteta, a s druge strane u migracijama stanovništva.

Sve ovo ukazuje na određeni proces asimilacije pripadnika manjina iako Republika Hrvatska poduzima niz mjera kojima potiče očuvanje kulturne autonomije i jezičnih posebnosti. Propisi o školovanju nacionalnih manjina na materinjem jeziku kao i novi Zakon o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina donijet 2001. godine otvara vrlo široke mogućnosti školovanja pripadnika nacionalnih manjina na manjinskim jezicima prema modelima u najvećoj mjeri prilagođenima njihovim potrebama. Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina iz 2001.g kao i prethodno važeći propisi (Uredba o ravnopravnoj službenoj upotrebi jezika i pisma narodnosti pred državnim organima iz 1981. godine) široko su omogućavali službenu uporabu manjinskih jezika u postupcima pred državnim tijelima. Sve ove mjere ipak ne dovode do povećanja broja govornika manjinskih jezika što je u skladu i sa prisutnim trendovima u drugim državama koji ukazuju na pojačanu asimilaciju nacionalnih manjina u većinske skupine.

Usprkos negativnim trendovima smatramo važnim naglasiti da se sve mjere za očuvanje kulturne autonomije pojedine manjine poduzimaju u suradnji s predstavnicima tih manjina koji su aktivno uključeni u donošenje propisa kojima se uređuje njihov status kao što je to primjerice bilo donošenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, pri čemu su bili postignuti dogovori s predstavnicima nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru. Posebno se naglašava da je prema odredbama Ustava Republike Hrvatske isključivo pravo pojedinca da se izjasni ili ne izjasni o svojoj nacionalnoj pripadnosti. O ovom pravu svi stanovnici Republike Hrvatske bili su upoznati

prilikom provedbe propisa stanovništva, te se određeni broj stanovnika suzdržao od izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti i materinjem jeziku.

Slijedom navedenog može se zaključiti da su na smanjenje broja govornika manjinskih jezika utjecale s jedne strane promjene u stanovništvu uslijed rata u Republici Hrvatskoj, a s druge strane opće prisutni negativni demografski trend u hrvatskom društvu.

- U odnosu na Preporuku koja se odnosi na izjavu danu na III. dio Europske povelje ističe se da je izjava u skladu s odredbom čl. 12. st. 2. Ustava Republike Hrvatske prema kojoj je moguće uvesti manjinski jezik u ravnopravnu službenu uporabu samo u **pojednim** lokalnim jedinicama.

Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj propisana je ravnopravna službena uporaba manjinskih jezika u onim lokalnim jedinicama u kojima pripadnici nacionalne manjine sudjeluju u stanovništvu s najmanje 1/3, dok se u ostalim lokalnim jedinicama manjinski jezik može uvesti u ravnopravnu službenu uporabu uz hrvatski jezik statutom općine, odnosno grada.

Kao što je iznijeto u razgovorima s predstavnicima Odbora stručnjaka za praćenje provedbe Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, u Republici Hrvatskoj je podjednak broj općina, odnosno gradova u kojima je statutom uvedena ravnopravna službena uporaba manjinskog jezika kao i općina, odnosno gradova u kojima je uvedena temeljem zakonske odredbe. Ovo ukazuje na okolnost da na lokalnoj razini nema otpora primjeni manjinskih jezika, posebno ne na područjima na kojima su tradicionalno prisutni. Također treba naglasiti da su jezici o čijem se uvođenju Republika Hrvatska izjasnila prilikom potvrđivanja Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima tradicionalno prisutni u ravnopravnoj službenoj uporabi u Republici Hrvatskoj, te da nije bilo zahtjeva za proširivanjem kruga jezika u odnosu na koje se Republika Hrvatska izjasnila da u odnosu na njih primjenjuje Europsku povelju.

Posebno se naglašava da spomenuta izjava o krugu jezika na koje se primjenjuje Europska povelja ne predstavlja sama po sebi zapreku za uvođenje u ravnopravnu službenu uporabu i drugih jezika kada bi za to postojala potreba. U vezi s ovim naglašava se da ni Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj kao ni Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj ne postavljaju nikakve zapreke za uvođenje u ravnopravnu službenu uporabu bilo kojeg jezika u odnosu na koji se ukaže takva potreba. Stoga smatramo da nema potrebe izmjeni izjave.

- U odnosu na zahtjev Preporuka da se omogući podnošenje pisanih i usmenih podnesaka državnim tijelima na manjinskom jeziku naglašava se da je već i iz inicijalnog izvješća kao i iz II izvješća o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima vidljivo da takova mogućnost postoji te da je postojala i prema propisima koji su u Republici Hrvatskoj bili na snazi i prije 1997. godine kada je potvrđena Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima. Također su u izvješćima navedena i brožčani podaci o takovim slučajevima te smatramo da ovoj Preporuci u cijelosti nema mjesta.

Sve naprijed iznijeto odnosi se i na Preporuku o omogućavanju komunikacije na lokalnoj razini na manjinskom jeziku. U svim lokalnim jedinicama u kojima je u ravnopravnoj službenoj uporabi pojedini manjinski jezik, građanima je omogućeno da na tom manjinskom jeziku komuniciraju ne samo sa tijelima lokalnih jedinica nego i sa teritorijalno nadležnim tijelima državne uprave i pravosuđa. O svemu ovome postoje podaci u sada podnijetim izvješćima.

- U odnosu na Preporuku o potrebi promocije korištenja dvojezičnih natpisnih ploča s nazivima mjesta naglašava se da je takova obveza utvrđena Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj a da je bila tradicionalno prisutna i na temelju propisa koji su bili na snazi prije stupanja na snagu Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

- U odnosu na Preporuku koja se odnosi na korištenje manjinskih jezika prilikom pružanja usluga javnih službi naglašava se da takova obveza ne proizlazi iz zakonodavstva Republike Hrvatske. Međutim pojedine javne službe u svojim kontaktima s građanima koriste manjinske jezike pa i zapošljavaju službenike koji neposredno kontaktiraju sa strankama pod uvjetom da govore manjinski jezik (primjerice Elektroprivreda na području Istarske županije).

S poštovanjem,

POMOĆNICA MINISTRICE

Ljiljana Vodopija Čengić

B. Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe o primjeni Povelje od strane Hrvatske

VIJEĆE EUROPE ODBOR MINISTARA

Preporuka br. RecChL(2005) 2 Odbora ministara o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima od strane Hrvatske

*(usvojena od strane Odbora ministara dana 7. rujna 2005. godine,
na 936oj sjednici zamjenika ministara)*

Odbor ministara,

u skladu s člankom 16. Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima;

uzimajući u obzir instrument o ratifikaciji, koji je Hrvatska dostavila 5. studenoga 1997. godine;

primivši na znanje ocjenu Odbora stručnjaka za Povelju u vezi s njenom primjenom od strane Hrvatske;

primivši na znanje komentare koje su hrvatske vlasti iznijele u vezi sa sadržajem izvješća Odbora stručnjaka;

imajući na umu da se ova ocjena temelji na informacijama koje je Hrvatska dostavila u svom drugom periodičnom izvješću, dopunskim informacijama koje su dostavile hrvatske vlasti, informacijama koje su dostavila tijela i udruge zakonski osnovane u Hrvatskoj i informacijama koje je Odbor stručnjaka pribavio tijekom svog „terenskog posjeta“;

preporuča da hrvatske vlasti povedu računa o svim opažanjima Odbora stručnjaka te da, kao pitanje koje ima prvenstvo:

1. u svjetlu situacije na terenu i opažanja koje je Odbor stručnjaka iznio u svom izvješću pojedinačno navedu, u trećem periodičnom izvješću, općine na koje se trebaju primjenjivati obveze iz Dijela III Povelje, te preispitaju izjavu priloženu instrumentu o ratifikaciji;
2. promiču osviještenost i snošljivost prema regionalnim ili manjinskim jezicima i kulturama koje oni predstavljaju kao prema sastavnom dijelu kulturne baštine Hrvatske, i to kako u općem nastavnom planu i programu na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, tako i u sredstvima javnog priopćavanja;
3. ponude predškolski odgoj i naobrazbu na rusinskom i ukrajinskom jeziku, a na razini osnovnog i srednjeg školstva, barem poduku rusinskog, slovačkog i ukrajinskog u okviru redovne nastave na područjima na kojima se ti jezici rabe;
4. osmisle suvislu strategiju na području izobrazbe nastavnika i osiguraju odgovarajuće nastavne materijale za odgoj i obrazovanje na manjinskim jezicima;
5. poduzmu sve mjere potrebne kako bi se pravna mogućnost govornika da se služe vlastitim regionalnim ili manjinskim jezikom u odnosima sa svim ograancima državne uprave, potpuno ispunila u praksi;

6. poduzmu trenutne korake radi uvođenja uporabe dvojezičnih naziva mjesta u svim relevantnim slučajevima;
7. omogućće govornicima jezično prepoznatljiviju i značajniju prisutnost na javnoj televiziji, a prisutnost na lokalnim radijskim postajama prošire i na one jezike koji još ne uživaju tu pogodnost; i
8. pojasne narav tradicionalne prisutnosti slovenskog jezika u Hrvatskoj, i to u suradnji s govornicima tog jezika.